UNIVERZITA KARLOVA V PRAZE
KATOLICKÁ TEOLOGICKÁ FAKULTA
Katedra fundamentální a dogmatické teologie

Petr Macek

Jednota Církve – partikulární církve a univerzální církev
Z ekleziologie Henri de Lubaca

Bakalářská práce

Vedoucí práce: ThLic. Prokop Brož, Th.D.

Praha 2013

Prohlášení

1. Prohlašuji, že jsem předkládanou práci zpracoval samostatně a použil jen uvedené prameny a literaturu.
2. Prohlašuji, že práce nebyla využita k získání jiného titulu.
3. Souhlasím s tím, aby práce byla zpřístupněna pro studijní a výzkumné účely.

V Praze dne 19. 6. 2013 Petr Macek

Bibliografická citace

Jednota Církve – partikulární církve a univerzální církev [rukopis] : Z ekleziologie Henri de Lubaca : bakalářská práce / Petr Macek ; vedoucí práce: ThLic. Prokop Brož, Th.D. -- Praha, 2013. -- 45 s.

Anotace

Cílem práce je představit část eklesiologického díla Henri de Lubaca věnovanou vnější struktuře církve. Práce je založena na reflexi de Lubacovy knihy *Les églises particulieres dans l'Église universelle* provedené v celkovém kontextu jeho teologického myšlení. Mezi dílčí cíle práce patří vymezení vztahu mezi partikulárními církvemi a církví univerzální a na něm analyzovaných teologických principů institucionálního uspořádání církve. Základním principem, z kterého práce vychází, je teologicky definovaná jednota církve. Práce si dále všímá vztahu mezi církví a kulturou, problému akulturace a vztahu mezi jednotou a pluralitou v církvi. Na základě analýzy de Lubacova díla dochází k závěru, že církev jako viditelná instituce je v základu formována teologickými principy a představuje proto zcela jedinečný typ společenské organizace.

Klíčová slova

Henri de Lubac, teologie 20. století, ekleziologie, jednota církve, univerzální církev, partikulární církve

Abstract

The main aim of the thesis is to present part of the ecclesiological work of French theologian Henri de Lubac devoted to external structure of the Church. The thesis is based on reflections of de Lubac's book *Les églises particulieres dans l'Église universelle*, which is analysed in the overall context of his theological thought. Our goal is to define relations between particular churches and the universal Church and analyse theological principles of the institutional setting of the Church. The basic principle is found in theologically defined unity of the Church. Relations between the Church and culture, problem of acculturation and relations between principles of unity and plurality of the Church are among other topics of the paper. We came to the conclusion based on the analysis of the de Lubac's work, the Church is found on the theological principles even as a visible institution. Therefore she represents a unique type of the social organization.

Keywords

Henri de Lubac, theology of 20th century, ecclesiology, unity of the Church, universal Church, particular Churches

Počet znaků (včetně mezer): 100 827 (56 normostran)

Poděkování

Děkuji ThLic. Prokopu Brožovi, Th.D. za odborné vedení bakalářské práce a za pomoc při její přípravě. Dále děkuji všem, kteří mě v průběhu práce jakkoli podporovali, zvláště pak děkuji za podporu a trpělivost své manželce.

Obsah

Úvod 6
1. Henri de Lubac – život a dílo 8
2. Vstup do eklesiologie Henri de Lubaca 12
2.1. Katolicismus 13
2.2. Corpus mysticum 14
3. De Lubacova eklesiologie v období II. vatikánského koncilu 15
3.1. Meditace o církvi 17
3.2 Pokoncilní eklesiologická díla 19
4. Partikulární církve a univerzální církev 23
4.1. Okolnosti vzniku 23
4.2 Vstupní úvahy 24
4.3. Partikulární a lokální církve 26
4.4. Pluralita nebo harmonie 29
4.5. Sbor biskupů 31
4.6. Petrův úřad – centrum jednoty 34
5. Mateřství církve 39
Závěr 41
Seznam použitých zkratek 43
Biblické knihy 43
Dokumenty II. vatikánského koncilu 43
Seznam literatury 44
Použité práce Henri de Lubaca 44
Sekundární literatura 44

Úvod

Henri de Lubac (1896 – 1991) patří k nejvýznamnějším katolickým teologům dvacátého století. V jeho rozsáhlém díle zaujímají eklesiologické práce pouze dílčí část. Přesto významně ovlivnily sebepochopení katolické církve v přelomovém období II. vatikánského koncilu. V de Lubacově eklesiologii můžeme nalézt většinu stěžejních témat, která formovala proměny katolické teologie od poloviny dvacátého století. Vytváří tak vhodnou příležitost pro řadu dílčích sond do nejrůznějších témat spojených s církví jakožto předmětem teologického bádání. Hlavním cílem naší práce je představit na pozadí úvah o jednotě církve otázku institucionálního uspořádání církve, specificky vztahu partikulárních církví a církve univerzální.

Henri de Lubac se touto problematikou systematicky zabýval v knize *Les églises particulieres dans l'Église universelle* z roku 1971, která bude představovat výchozí bod naší práce. Základní principy, z kterých jeho uvažování o struktuře církve vychází, ale můžeme nalézt i v řadě jeho předchozích děl. Problematiku vztahu partikulárních církví a církve univerzální se proto budeme zabývat v celkovém kontextu de Lubacova teologického myšlení. Předkládané téma před nás staví řadu zajímavých dílčích problémů. Patrně nejdůležitějším bodem je samotný původ a podstata vnějšího, institucionálního uspořádání církve. Opakovaně jsme stavěni před otázku, zda může vycházet pouze z konkrétní dějinné situace a kulturního a společenského kontextu, nebo zda je založeno na hlubších, teologických základech. Pokus o její zodpovězení patří k hlavním ambicím naší práce. S ní je spojená i problematika vztahu církve a kultury, otázka, jak vzájemně propojit nárok církve na jedinečnost a univerzalitu vlastního poslání s rozmanitostí světových kultur. Problém akulturace proto pro nás bude dalším důležitým tématem. Vztah jediné a jedinečné církve s pluralitou kultur náš přivádí zpět k základním principům, z kterých uspořádání církve vyrůstá, k její jednotě. Promýšlení jednoty církve v různých významových rovinách bude vytvářet celkový myšlenkový kontext naší práce.

Kromě nastíněných teologických otázek představuje kniha *Les églises particulieres dans l'Église universelle* zajímavé svědectví o dění v pokoncilní církvi. Teologie vždy vstupuje do konkrétní historické situace, která ji klade své vlastní otázky. Jedním z cílů naší práce proto bude i nastínění dobového kontextu a představení zkoumané knihy jako dílčího dokladu o zápasech, kterými katolická teologie ve dvacátém století musela projít. Henri de Lubac je jedním z nejpovolanějších svědků nejenom pro hloubku svého myšlení, ale i pro snahu o důsledné překonávání jednostranných ideologizujících konceptů a uchopení tajemství křesťanské víry v celé jeho šíři a zdánlivé protikladnosti.

Naší práci uvedeme představením de Lubacových nejdůležitějších životních momentů a teologických témat. Dále se pokusíme nastínit hlavní principy jeho eklesiologického myšlení. Zvláštní pozornost věnujeme působení Henri de Lubaca na II. vatikánském koncilu a jeho knihám s koncilem úzce souvisejícím. Poté přejdeme k hlavním tematickým okruhům naší práce: vymezení pojmů univerzální, partikulární a lokální církve; otázce biskupské kolegiality a Petrova úřadu v církvi. Práci uzavřeme krátkým pohledem na obraz církve jako matky.

Při zpracování hlavních témat práce budeme vycházet především z knihy *Les églises particulieres dans l'Église universelle*. Výchozím materiálem bude anglické vydání knihy[1] s přihlédnutím k francouzskému originálu[2] a německému překladu[3]. Kromě

[1] LUBAC, Henri de: *The Motherhood of the Church. Followed by Particular Churches in the Universal Church*. San Francisco: Ignatius Press, 1983.

dalších de Lubacových eklesiologických prací a sekundární literatury přinášely cenné podněty a informace především jeho paměti[4] a představení de Lubacovy teologie od Hans Urse von Balthasara[5]. Systematických prací zabývajících se pouze de Lubacovou eklesiologií bohužel českému čtenáři příliš přístupných není. Patrně nejrozsáhlejší práci z anglicky mluvícího prostředí věnující se de Lubcově pokoncilní eklesiologii[6], která by mohla přinést cenné podněty, se nám bohužel nepodařilo zajistit.

Na závěr úvodu se sluší předeslat, že předkládaná práce je naším prvním hlubším kontaktem nejenom s eklesiologickými otázkami, ale i s teologickým jazykem a celkovým teologickým diskursem. Naším cílem proto nemůže být zevrubná kritická analýze de Lubacova eklesiologického díla, ale spíše pokus o jeho představení a předběžnou reflexi.

Při citování názvů jednotlivých děl v textu práce i v poznámkách používáme označení v jazyce, v kterém jsme s knihou pracovali. Základní dílo práce v textu uvádíme jako *Les églises particulières dans l'Église universelle*.

[2] LUBAC, Henri de: *Les églises particulières dans l'Église universelle*. Paris: Aubier-Montaigne, 1971.

[3] LUBAC, Henri de: *Quellen Kirchlicher Einheit*. Einsiedeln: Johannes Verlag, 1974.

[4] LUBAC, Henri de: *At the Service of the Church*. San Francisco: Ignatius Press, 1992.

[5] BALTHASAR, Hans Urs von: *The Theology of Henri de Lubac*. San Francisco: Ignatius Press, 1991.

[6] WALSH, Christopher J.: *Henri de Lubac and the Ecclesiology of the Postconciliar Church. An Analysis of His Later Writings 1965 – 1991*. Doktorská dizertační práce, Catholic University of America, 1993.

1. Henri de Lubac – život a dílo

„Kdokoli stojí před více než čtyřiceti svazky díla Henri de Lubaca, s jejich více než deseti tisíci stránami a stovkami tisíc citátů – bez ohledu na řadu článků a dalších menších prací – cítí se jako před vchodem do prehistorického lesa,[7]“ uvádí Hans Urs von Balthasar vstup do labyrintu díla svého přítele kardinála Henri de Lubaca. Na omezeném prostoru úvodu naší práce se pokusíme o nastínění základních kontur de Lubacova teologického myšlení. Přes svou zdánlivou roztříštěnost tvoří překvapivě organický celek, jedinečný pokus o představení ducha katolického křesťanství současnému člověku věrohodným způsobem schopným vstoupit do dialogu s jinými formami interpretace světa a přinést jedinečné, univerzální – katolické řešení tajemství lidské existence.[8] Ve spojení s jeho životními osudy se pokusíme představit hlavní témat de Lubacova díla s důrazem na ta, která se dotýkají hlavního předmětu naší práce – de Lubacovy eklesiologie.

Henri de Lubac se narodil 20. února 1896 v severofrancouzském městě Cambrai v bohaté, tradičně katolické rodině. Pro jeho osobní formaci bylo důležité studium v jezuitské koleji Notre Dame de Mongré mezi lety 1909 až 1911. Jeho duchovní vůdce otec Eugène Hains S.J. ho nasměroval k životu zasvěcenému osobnímu následování Krista a sám de Lubac píše, že mu vděčí za zrod svého řeholního povolání.[9] Po ukončení studia v Mongré završil středoškolské vzdělání na koleji Moulins Bellevue a krátce, dva semestry, studoval právo v Lyonu. 9. října 1913 nastoupil de Lubac do jezuitského noviciátu. Jezuitskému povolání zůstal věrný celých následujících sedmdesát osm let svého života.

Noviciát, který musel de Lubac absolvovat v Anglii, přerušila v roce 1914 první světová válka. Roky 1915 až 1918 strávil na západní frontě. Na svátek Všech svatých v roce 1917 byl vážně zraněn do hlavy a následky tohoto zranění si nesl po zbytek celého života. Po demobilizaci započal studium filosofie. Mezi lety 1920 - 1923 studoval na ostrově Jersey a díky svolení svých učitelů mohl čerpat i z děl autorů v jezuitských domech zakázaných: „Ze současných autorů, které jsem studoval během své formace, jsem nejvíce zavázán Blondelovi, Maréchalovi a Rousselotovi.“[10] Právě tito autoři přivedli de Lubaca za rámec standardní novoscholastické filosofie k originálnímu myšlení Tomáše Akvinského. Z něho de Lubac, označující se vždy za tomistu, čerpal v celém svém díle.[11]

Po roční pastorační praxi pokračoval v teologických studiích. Nejdříve v letech 1924 – 1926 v Ore Place blízko Hastingsu a poté mezi lety 1926 – 1928 ve Fouvrière u Lyonu. V Ore Place, na jehož plodnou studijní atmosféru de Lubac později vzpomínal[12], se poprvé začal zabývat ústředním tématem svého teologického myšlení – otázkou a problémem nadpřirozeného[13]:

---

[7] BALTHASAR, Hans Urs von: *Theology*, s. 23.

[8] Tamtéž, s. 24.

[9] LUBAC, Henri de: *At the Service*, s. 402.

[10] Tamtéž, s. 19

[11] De Lubacův komentář k termínu tomismus a různým filozofickým proudům hlásícím se k tomuto označení viz LUBAC, Henri de: *At the Service*, s. 144 – 145.

[12] Tamtéž, s. 15 – 16.

[13] České překlady vyjadřují termín *surnaturel* jak pomocí adjektiva – nadpřirozené (např. GIBELLINI, Rosino: *Teologické směry 20. století*. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2011, s. 194 – 198), tak i podstatného jména – nadpřirozeno (např. LUBAC, Henri de: Rozhovor o II. vatikánském koncilu *Communio – Mezinárodní katolická revue* 1996, roč. 0, č. 0, s. 77 – 82)

„Bylo v centru reflexe mistrů, o kterých jsem mluvil: Rousselota, Blondela, Maréchala; objevili jsme ho v srdci všech velkých křesťanských myslitelů, ať už to byl svatý Augustin, svatý Tomáš nebo svatý Bonaventura; zaznamenali jsme také, že bylo v základu všech diskusí s moderní nevírou, že formovalo problém křesťanského humanismu. Otec de Huby[14] mě vybízel, abych ověřil, zda učení svatého Tomáše o této důležité otázce odpovídá tomu, co o něm učila tomistická škola v šestnáctém století, co bylo kodifikováno v sedmnáctém století a s větším důrazem než kdykoli předtím bylo předkládáno ve století dvacátém.“[15]

Otázka nadpřirozeného opravdu jistým způsobem leží v srdci de Lubacova díla a představuje jednu ze vstupních bran k jeho myšlení. První rozpracování tohoto tématu z doby filosofických a teologických studií odložil de Lubac stranou[16], aby ho v průběhu let druhé světové války, v době, kdy byl nucen opustit Lyon, kde působil jako profesor fundamentální teologie, rozpracoval do rozsáhlého díla s jednoduchým názvem *Surnaturel* (Nadpřirozené) a podtitulem *Étude historique* (Historické studie). Kniha byla vydána na jaře 1946 a brzy vyvolala ostrou kritiku z řad novoscholastických filosofů a teologů:

„Věřím, že se to stalo proto, že jsem ukázal (…), že když různé školy moderní scholastiky opustily tradiční systematickou syntézu obsaženou v díle svatého Tomáše, mohly se již pouze vzájemně unavovat sterilními boji, každá z nich mající pravdu i mýlící se zároveň, zatímco opustily živé myšlení, stáhly se do umělého světa a zanechaly otevřené pole pro všechny vzestupy a pády „separované filosofie“.“[17]

O co v celém sporu šlo? Téma ani rozsah naší práce nám nedovolují bližší prozkoumání dané otázky. Pokusíme se ale nastínit alespoň její základní obrysy. Inspirován dílem Maurice Blondela *L'Action* (Filosofie akce)[18] vstupuje Henri de Lubac do polemiky se scholastickým konceptem čisté přirozenosti – *natura pura* a snaží se poukázat na skutečnost, že člověk na základě své podstaty nutně nachází poslední cíl svého života v nadpřirozené rovině.[19] V úsilí o autentickou interpretaci díla sv. Augustina a sv. Tomáše Akvinského „přichází jako mladý David do pole proti Goliášovi moderní racionalizace a redukce křesťanského tajemství na logiku.“[20] Ve čtyřdílné knize postupně ukazuje, jak se v raném novověku posunulo uvažování sv. Tomáše Akvinského, pro kterého touha po patření na Boha tvořila podstatu stvořeného ducha, k stále více právnicko-naturalistickému myšlení, které čistě spirituální přirozenosti člověka přisuzovalo pouze čistě přirozenou finalitu.[21] Tento úzký racionalismus vede k chápání člověka jako pouze jedné z mnoha přirozených bytostí a odděluje ho od konečného cíle jeho života v Bohu. Co bylo původně zamýšleno jako obrana řádu milosti a Boží svobody vedlo k uzavření přirozeného řádu, do kterého nadpřirozené vstupuje jako pouze zvnějšku přidané, a jako takové může být snadno opuštěno.[22]

---

[14] De Lubacův učitel a představený komunity v Ore Place.
[15] LUBAC, Henri de: *At the Service*, s. 35.
[16] S výjimkou několika časopisecky vydaných pasáží, viz tamtéž, s. 35 – 36.
[17] Tamtéž, s. 36.
[18] Viz např. BLONDEL, Maurice: *Filosofie akce*. Olomouc: Refugium, 2008, s. 19 – 21, s. 482.
[19] VODERHOLZER, Rudolf: *Meet Henri de Lubac*. San Francisco: Ignatius Press, 2008, s. 128 – 133.
[20] BALTHASAR, Hans Urs von: *Theology*, s. 63.
[21] Tamtéž, s. 63.
[22] Tamtéž, s. 66.

Henri de Lubac dále rozvedl otázku nadpřirozeného v těchto dílech: *Le mystére du surnaturel* (1965)*; Augustinisme et théologie moderne* (1965)*; Petite catéchèse sur nature et grace* (1977).

Spory o otázku vztahu mezi přirozeným a nadpřirozeným řádem přinesly do de Lubacova života četné kontroverze, které vyvrcholily zákazem učitelského působení v padesátých letech a kritikou nových teologických postupů v encyklice papeže Pia XII. *Humani generis* z roku 1951.[23] Přestože se toto téma může jevit vzdálené od eklesiologických otázek, ukazuje důležité rysy de Lubacova myšlení, které se projevují i v jeho dílech o církvi: především jde o překonání právního a úzce racionalistického pohledu na křesťanská tajemství a položení paradoxu do středu teologické spekulace.[24] Ostatně i jednu z prací věnovaných církvi, kterou na jiném místě označuje jako *complexio oppositorum*[25], nazval Paradox a tajemství církve (*Paradoxe et mystère de l'èglise).*

Druhou přístupovou branou k de Lubacovu dílu tvoří jeho první kniha *Catholicisme: les aspects sociaux du dogme* (Katolicismus: společenské aspekty dogmatu) z roku 1938. Po vysvěcení na kněze v srpnu 1927 působil Henri de Lubac od září 1929 jako profesor fundamentální teologie na Teologické fakultě Katolické univerzity v Lyonu. Přednášky proslovené v Lyonu na začátku třicátých let pro skupiny katolických laiků zabývajících se sociálními otázkami vytvořily základ pro de Lubacovu knižní prvotinu. Kniha skládající se ze tří částí se podle de Lubaca pokusila „ukázat spojitost mezi sociálním, historickým a osobním charakterem křesťanství, jehož trojstrannost nejlépe vyjadřuje univerzalitu a totalitu obsaženou ve slově katolicismus. (…) Katolicismus umožňuje souběžný rozvoj vnitřního i sociálního života, spojující je dohromady takovým způsobem, který vytváří neustálou akci a reakci mezi těmito dvěma prvky.“[26]

Eklesiologickými implikacemi díla se budeme zabývat v následující části práce. Nyní pouze připomeňme, že díky komplexnosti a myšlenkové bohatosti Katolicismu „vyrůstají další velká díla z jeho jednotlivých kapitol jako větve z kmene stromu.“[27] V této poměrně stručné knize najdeme v koncentrované podobě teze a argumenty později použité v rozvinuté podobě v hlavních de Lubacových pracech. Srovnání mezi Katolicismem a pozdějšími knihami ukazuje na velkou konzistenci de Lubacova myšlení prostého velkých zlomů a rozporů.[28]

Jen ve stručném přehledu se zastavíme u dalšího průběhu de Lubacova života a jeho ostatních významných děl. Na počátku čtyřicátých let byl společně s otcem Jeanem Danielou iniciátorem edice patristických textů *Sources chrétiennes*, která do roku 1999 narostla na úctyhodných 440 svazků. V průběhu druhé světové války byl de Lubac několikrát nucen opustit Lyon a uchýlit se do ústraní. Plodem tohoto vynuceného exilu byla kromě jiných kniha *Le drame de l'humanisme athée* (Drama ateistického humanismu), ve které se zabývá osobnostmi Comta, Dostojevského a Nietzscheho. Během války se také zapojil do vydávání *Cahiers du Témoignage chrétien* (Zápisníků křesťanského svědectví) usilující o intelektuální odpor proti okupaci a totalitarismu.

Období po druhé světové válce spojené s kontroverzí kolem knihy *Surnaturel*, zákazu pedagogického působení a cestě k Druhému vatikánskému koncilu se vrátíme v dalších částech práce. Z této doby zmiňme alespoň dílo *Histoire et Esprit* (Dějiny a duch) z roku 1950 věnované Origenově biblické hermeneutice, tři knihy o buddhismu[29]

---

[23] Blíže viz LUBAC, Henri de: *At the Service*, s. 35 – 37, 60 – 94.
VODERHOLZER, Rudolf: *Meet*, s. 63 – 82.
[24] VODERHOLZER, Rudolf: *Meet*, s. 114 – 121.
[25] LUBAC, Henri de: *Meditace o církvi*. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2010, s. 143.
[26] LUBAC, Henri de: *At the Service*, s. 27.
[27] BALTHASAR, Hans Urs von: *Theology*, s. 35.
[28] VODERHOLZER, Rudolf: *Meet*, s. 52.
[29] *Aspects du buddhisme: I. Christ et Bouddha* (1951)*; II. Amida; La rencontre du buddhisme et de l'Occident* (1955).

a rozsáhlou práci *Exégèse medieval* o výkladu Písma ve středověku. Z knih, které napsal Henri de Lubac v závěru života, uveďme práci o renesančním učenci *Pic de la Mirandole* a obsáhlé *La postérite spirituelle de Joachim de Fiore* (Duchovní následovníci Jáchyma z Fiore).

Při vědomí toho, že jsme nezmínili řadu dalších důležitých děl zabývajících se například cestou člověka k Bohu[30], křesťanskou vírou v současném světě[31] nebo postavou de Lubacova spolubratra z jezuitského řádu Tailhardem de Chardin[32], i tento stručný přehled ukazuje na obrovskou šíři tematického záběru de Lubacova díla i jeho myšlenkovou hloubku. Henri de Lubac zemřel po životě naplněném službou církvi a jejímu Pánu 4. září 1991 v Paříži.

[30] *Sur les chemins de Dieu* (1956).

[31] *La foi chrétienne: essai sur la structure du Symbole de apotres* (1969).

[32] *La pensée religieuse du P. Pierre Teilhard du Chardin* (1962)*; La prière du P. Pierre Teilhard du Chardin* (1964)*; L'éternel feminin: étude sur un texte de Teilhard de Chardin* (1983).

2. Vstup do eklesiologie Henri de Lubaca[33]

V předmluvě ke knize *Les Eglises particulière dans l'Eglise universelle* Henri de Lubac upozorňuje na často zmiňovanou skutečnost, že systematická pojednání o církvi se v teologickém myšlení objevují až v pozdější době vrcholící řadou rozsáhlých děl o církvi, která jsou charakteristické pro dvacáté století a která ústí do konstituce II. vatikánského koncilu *Lumen Gentium*. Můžeme se ptát, zda přemíra prací vztahujících se k církvi není znamením kolapsu, jako by se teologické myšlení reflektující společenství, z kterého vychází, již neodvažovalo ponořit do tajemství Boha a místo toho se zabývalo samo sebou.[34]

> „Když se pak někdo místo toho, aby kontemploval předmět své víry a vzýval předmět své naděje, obrátí k tomu, že kontempluje sám sebe a tak se staví na místo předmětu svého studia, nemusíme se začít obávat, že kvůli této své zpozdilosti a zalíbení v sobě samém nevytvoří (podobně jako ten, kdo se na sebe chce dívat, když se modlí) clonu mezi svým pohledem a skutečností, v níže věří a ve kterou doufá?"[35]

Takové nebezpečí hrozí především, když se omezíme na pozitivistické studium vnější podoby církve jako sociální entity a zapomeneme její zevní strukturu propojit se skrytou vnitřní podstatou. Když upřeme svůj zrak na tajemství církve, uvidíme, že „dílo spásy, zcela obsažené v našem katolickém vyznání víry, nám není jen sdělováno skrze církev: v církvi se uskutečňuje; je to sama církev v hloubce svého života – a právě tímto způsobem máme v tajemství církve přístup k tajemství Boha."[36]

> „Právě této skutečnosti velmi dobře rozuměli církevní otcové a intenzivně ji cítili. Pokud nenapsali žádné zvláštní pojednání o eklesiologii, je to přesně proto, že církev je v jejich myšlení všudypřítomná. Představuje pro ně nezbytný rámec všech jejich reflexí, celého jejich křesťanského života. Spíše než by byla jedním z článků jejich víry, spíše než by byla předběžnou podmínkou pro vytvoření jejich vztahu s Bohem nebo společností, ke které by byli kvůli jejímu přínosu připoutáni poutem vděčnosti, je v jejich očích skutečností zároveň historickou i mystickou, která je ztělesněním všeho, univerzálním místem, mimo něž by byli ve vyhnanství, ztraceni."[37]

V tomto duchu se pokusíme dále k církvi přistupovat, jako ke složené skutečnosti, která je zároveň dějinným a společenským útvarem i tajemstvím víry. Jako k součásti lidských dějin a kultury a zároveň ke společenství, jehož konečný cíl leží za hranicemi našeho světa, na hluboce teologické rovině, v samotném Božím tajemství. Pokusíme se sledovat v eklesiologickém díle Henri de Lubaca motiv fundamentální a univerzální jednoty církve, která nevychází z jejího sociálního nebo kulturního zakotvení, ale z vůle jejího zakladatele: „Církev má životní princip, duši a tou duší je Kristův Duch. Viditelná i neviditelná v jednom a tom samém čase, organizovaná společnost a mystická participace, instituce a společenství, rozvíjející se v dějinách a již dýchající ve Věčném, je osou uprostřed našeho vesmíru."[38]

---

[33] K systematické reflexi de Lubacovy eklesiologie: DOYLE, Denis M.: Henri de Lubac and the Roots of Communion Ecclesiology. *Theological Studies* 199, roč. 60, č. 2, s. 209 – 227.

[34] LUBAC, Henri: *The Motherhood of the Church. Followed by Particular Churches in the Universal Church*. San Francisco: Ignatius Press, 1983, s. 21.

[35] LUBAC, Henri de: *Meditace*, s. 18.

[36] LUBAC, Henri: *Motherhood*, s. 22.

[37] Tamtéž, s. 22 – 23.

[38] Tamtéž, s. 20.

Naši cestu eklesiologií Henriho de Lubaca začneme u dvou jeho ranějších děl - *Katolicismus* a *Corpus mysticum*.

2.1. Katolicismus

Jak již bylo řečeno, v de Lubacově první knize *Katolicismus* z roku 1938 najdeme řadu motivů a myšlenek šířeji a do větší hloubky zpracovaných v pozdějších pracích. Platí to i o církvi, která je jako základní sociální projev křesťanství jedním z hlavních témat *Katolicismu* věnovaného společenskému rozměru křesťanského dogmatu.

V úvodních pasážích knihy popisuje de Lubac církev jako nástroj sjednocení celého lidstva: „Církev, která je Ježíš Kristus, rozšířený a darovaný nám, dovršuje – nakolik je to na zemi možné – dílo duchovního sjednocení. Dílo, které bylo v důsledku hříchu nutné a které započalo vtělením a pokračovalo na Kalvárii. V jednom smyslu je sama církev toto „sjednocení". Toto je hlavní význam názvu katolický (…)."[39] Je zřejmé, že toto sjednocení nemůže být fenoménem sociologickým nebo kulturním, ale že je to Kristus, který celé lidstvo sjednocuje a přivádí k sobě: „(…) všichni ať jakéhokoli původu, rasy nebo postavení, jsou povoláni, aby se stali jedno v Kristu, a církev je od nynějška zásadně touto jednotou."[40] Velkým úkolem církve je pomáhat lidem tuto ztracenou jednotu nacházet: „Lidstvo je jedno, je organicky jedno svou božskou strukturou, a církev má poslání zjevovat lidem jejich vrozenou jednotu, kterou ztratili, obnovit ji a dovršit."[41] Úvahu o sjednocení lidstva v církvi uzavírá de Lubac citátem ze sv. Augustina: „Ty sjednocuješ spolu občany, národy – co pravím? celé lidstvo! – vírou v náš společný původ, a to tak, že se lidé nespokojují s tím, že se sdružují, ale stávají se takřka bratry."[42]

V kontextu tohoto vznešeného úkolu je zřejmé, jak velké nebezpečí pro církev znamená narušení její jednoty: „Trhat jednotu znamená znetvořovat pravdu, a jed nesvornosti je právě tak zhoubný jako falešná nauka."[43] Ten, kdo porušuje jednotu církve, ohrožuje samotnou její podstatu:

> „Prohřešuje se proti nejpodstatnější lásce, proti té, která bdí nad jednotou. A opačně, kdo nezachovává lásku, mluvil by marně ve jménu této jednoty. Běda „zhoubci lásky" (*perditor caritatis*)![44] Neboť jestliže láska, která lacino prodává jednotu, není nikdy pravá, pak tam, kde nevládne láska, je jednota jen zdánlivá: „Láska je jednotící pouto církve. Ať jmenuješ lásku nebo jednotu, je to totéž, protože jednota je láska a láska je jednota."[45]

Nejucelenější vyjádření nachází jednota církve ve svátosti eucharistie: „Eucharistie je svátost v nejplnějším smyslu – svátost svátostí, dovršení duchovního života a cíl všech svátostí – svátost, v které „je obsaženo celé tajemství naší spásy". A tato eucharistie je také *par excellence* svátostí jednoty: *sacramentum unitatis ecclesiasticae*[46]. De Lubac dokládá „společenský" rozměr eucharistie, která vytváří ze společenství věřících jedno tělo, řadou citátů z církevních otců. Připomeňme alespoň jeden z nich, z úst sv. Jana Zlatoústého: „Poznejme div této svátosti, cíl jejího ustanovení, účinky, které vyvolává.

---

[39] LUBAC, Henri de: *Katolicismus*, Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 1995, s. 21.
[40] Tamtéž, s. 22.
[41] Tamtéž, s. 23.
[42] Tamtéž, s 24.
[43] Tamtéž, s. 35.
[44] Cyprián, *Epistolae* (60,3), citováno tamtéž.
[45] Hugo od sv. Viktora, *De sacramentis*, 2, citováno tamtéž.
[46] *Summa Sententiarum* (tr. 6,2), citováno tamtéž, s. 42.

Stáváme se jedním tělem, praví Písmo, údy z jeho těla a kostmi z jeho kostí. Toto působí pokrm, který nám on dává: Mísí se s námi, abychom všichni byli jedno, jako je tělo spojeno s hlavou“[47]

Henri de Lubac v *Katolicismu* připomíná polozapomenutou nauku o vzájemném vztahu eucharistie a církve – pravého a mystického těla Kristova. K této otázce se vrátíme v následující části práce. Naše hledání motivu jednoty církve v Katolicismu uzavřeme závěrečným citátem knihy, který opět obrací naší pozornost ke Kristu, jako pravému základu jednoty církve: „Skrze dřevo kříže“, uzavírá sv. Irenej, „se stalo dílo Božího Slova všem zjevným: Jeho ruce byly na něm rozpjaty, aby shromáždily všechny lidi. Dvě rozpjaté ruce, protože jsou dva národy, rozptýlené po celé zemi. Jediná Hlava uprostřed, protože je jen jeden Bůh nade všemi, uprostřed všech a ve všech.“[48]

2.2. Corpus mysticum

V knize *Corpus mysticum* napsané před druhou světovou válkou a vydané v roce 1944 se de Lubac vrátil k otázce vztahu církve a eucharistie představené v *Katolicismu*. Přestože v konceptu de Lubacových sebraných spisů nebývá řazena mezi díla věnovaná výlučně církvi[49], nabízí hluboký a zajímavý pohled na vzájemný poměr církve a eucharistie. Podnětem k sepsání práce byla oponentura doktorské dizertace o arcijáhnu Floriovi z Lyonu, která přiměla de Lubaca k ponoření do problematiky raně středověké teologie eucharistie.

Díky pečlivému studiu tradice užívání pojmů *mysticum* a *corpus Christi* dospěl ke zjištění, že u západních autorů devátého století inspirovaných Hesychiem Jeruzalémským označuje termín mystické tělo Kristovo eucharistické tělo Ježíše Krista v protikladu k jeho tělu historickému a oslavenému. Naopak v díle svatého Augustina odkazuje pravé tělo Kristovo – *Corpus Christi verum* k církvi. K záměně označování mystického a pravého těla Kristova dochází v jedenáctém století ve spojení se symbolickou interpretací eucharistie u Berengara z Tours.

Berengar byl zprvu přesvědčen, že konsekrované části chleba a vína představují tělo a krev Kristovu, ale jejich podstata zůstává nezměněna. Za své názory byl exkomunikován, ale později se podřídil církevní nauce a souhlasil s její vírou ve změnu podstaty, ke které při konsekraci dochází. Tato kontroverze vedla ke zdůrazňování skutečné přítomnosti Krista v eucharistii. Eucharistie začala být postupně označována jako *Corpus Christi verum* a naopak církev jako *Corpus Christi mysticum*. De Lubac ukazuje, že církev přestala být chápána jako tajemství víry, protože termín „mystický“ začal být chápan ve významu „pouze duchovní“ v protikladu ke skutečným, hmatatelným a viditelným jevům. Došlo tak k oddělení spojení mezi církví a eucharistií. De Lubac se snažil o navrácení k původní, tradiční nauce, jak ji nacházíme v dílech církevních otců, a zdůrazňoval zásadu: církev utváří eucharistii a eucharistie utváří církev. S každým slavením eucharistie se církev obnovuje jako tělo Kristovo, takže v Duchu svatém může být skutečnou přítomností Krista ve světě. Jednota Kristova těla ve svátosti je zároveň znamením a příslibem jednoty těla, které má církev utvářet.[50]

---

[47] Jan Zlatoústý, *Homiliae 46 in Joannem*, citováno tamtéž, s. 43.

[48] Irenej z Lyonu, *Adversus Haereses*, 5,17, citováno tamtéž, s. 209.

[49] Viz např. rozvržení de Lubacových sebraných spisů v: LUBAC, Henri de: *Corpus mysticum. L'Eucharistie et l'Église au Moyen Age*. Paříž: Édition du Cerf, 2009.

[50] KLÍR, Daniel: *Corpus Mysticum jako vztah eucharistie a církve v díle Henri de Lubaca*. Bakalářská práce, KTF UK, 2009.

3. De Lubacova eklesiologie v období II. vatikánského koncilu

Církev stojí ve středu toho, co bychom mohli nazvat de Lubacovým pozdním dílem.[51] Řada de Lubacových prací věnovaných eklesiologii se objevuje především v druhé polovině šedesátých let a na počátku let sedmdesátých v souvislosti s II. vatikánským koncilem a pokoncilním obdobím. V této kapitole chceme věnovat pozornost vlivu koncilu na de Lubacovo přemýšlení o církvi i inspiraci, kterou koncilní otcové čerpali z jeho díla. Byl to právě koncil, jehož se Henri de Lubac jako respektovaný teolog aktivně účastnil, a zmatečná pokoncilní situace plná zjednodušujících koncepcí a zavádějících interpretací, které de Lubaca přiměly aplikovat fundamentální teologické principy získané předchozím studiem na aktuální situaci církve. Než ale obrátíme naši pozornost ke koncilu, zastavíme se krátce u předcházejícího období konce čtyřicátých a padesátých let, které přineslo de Lubacovi jedny z největších životních zkoušek. Jak poznamenal Hans Urs von Balthasar: „Jestliže (*de Lubacovo*) dílo ve středních letech bylo dílem člověka trpícího pronásledováním od reprezentantů církve, jeho pozdější dílo je dílem toho, který trpí ze stavu církve jako celku.“[52]

Když Henri de Lubac hovořil o období konce čtyřicátých let a následujícím desetiletí, označoval je za patnáct smutných let, které následovaly těsně po skončení druhé světové války.[53] Ve svých pamětech píše otevřeně o chování svých odpůrců a slabosti mnoha svých představených. Přestože jeho vzpomínky vyjadřují bolest nad nespravedlností, průměrností a nedostatkem lásky, se kterými se setkával, jsou jeho slova prostá zahořklosti. De Lubac odmítal všechny pozdější pokusy o zneužití svého případu ke kritice Říma a církevní autority silnějšími slovy než těmi, jež adresoval svým odpůrcům.[54] I z toho postoje můžeme vyčíst jeho prakticky žitou eklesiologii.

Tíživé období pro de Lubaca započalo již v roce 1946, kdy dominikánský teolog Reginald Garrigou-Lagrange publikoval článek *La théologie nouvelle: où va-t-elle?*, ve kterém propojoval nové teologické přístupy, s nimiž přicházel de Lubac a další teologové, s modernismem.[55] Zatím pouze vágní obvinění nevyústila v žádné konkrétní postihy. Ty přišly až o čtyři roky později. V často citované větě de Lubac říká: „Bylo to v červnu 1950, kdy blesk zasáhl Fourvière.“[56] Pět jezuitských otců včetně de Lubaca ztratilo oprávnění učit. De Lubac se musel přesunout z Lyonu do Paříže, kde ho v srpnu zastihlo vydání encykliky *Humani generis*, která měla vysvětlovat disciplinární kroky podniknuté proti jezuitským teologům. De Lubac, který byl podezříván především kvůli svým pracem o otázce nadpřirozeného, ale přímé odsouzení svých tezí v encyklice nenašel.[57] Přestože mu nebylo sděleno žádné konkrétní obvinění, bylo nařízeno

---

BROŽ, Prokop: Církev působí eucharistii, eucharistie působí církev. *Communio – Mezinárodní katolická revue* 2006, roč. 10, č. 2, s. 180-196.

[51] BALTHASAR, Hans Urs von: *Theology*, s. 105.

[52] Tamtéž, s. 106.

[53] LUBAC, Henri de: *At the Service*, s. 92.

[54] Tamtéž, s. 87.

[55] Sám Henry de Lubac termín nová teologie odmítal: „Nemám rád, když lidé hovoří o nové teologii a spojují ji se mnou. Nikdy jsem tento termín nepoužil, protiví se mi. Naopak jsem se vždy snažil osvětlit, co je v tradici církve nejvíce univerzální a nejméně náchylné k proměnám v čase.“

LUBAC, Henri de: *At the Service*, s. 362.

[56] Tamtéž, s. 67.

Fourvière byl jezuitský scholastikát – studijní dům pro formaci mladých jezuitů v Lyonu. Henri de Lubac zde pobýval s přestávkami od třicátých do sedmdesátých let. Blíže viz: LUBAC, Henri de: Rozhovor o II. vatikánském koncilu, s. 98 – 100.

[57] LUBAC, Henri de: *At the Service*, s. 67.

odstranění třech jeho knih – *Surnaturel, Corpus mysticum* a *De la Connaissance de Dieu* z knihoven jezuitských domů a pokud možno i z knihkupectví. Tyto disciplinární zásahy představovaly pro de Lubaca bolestivou ránu, přesto však neotřásly jeho vztahem ke Kristu, lásce k církvi a vděčnosti jezuitskému řádu. V dopise otci Charmotovi SJ v září 1950 napsal:

> „Ačkoliv otřesy, které mě zasáhly, hluboce zkrušily moji duši, jsou stále bezbranné proti velkým a zásadním věcem, které utvářejí každý okamžik našich životů. Církev je vždy zde, se svou mateřskou péčí, se svými svátostmi a modlitbou, s evangeliem, které nám neporušené předává, se svými svatými, kteří nás obklopují; zkrátka s Ježíšem Kristem přítomným mezi námi, kterého nám dává ještě plněji ve chvílích, kdy nám dovolí trpět.“[58]

V průběhu padesátých let došlo k postupnému zmírnění všech disciplinárních postihů. V roce 1953 se Henri de Lubac vrátil do Lyonu a na konci tohoto roku opět získal povolení k vedení několika přednášek, i když ne jako stálý člen teologické fakulty. Roky 1955 a 1956 přinesly další uvolnění. V roce 1956 začíná de Lubac přednášet na Katolické univerzitě v Lyonu o východních náboženstvích – hinduismu a buddhismu. V březnu 1958 byly představeny papeži Piu XII. čtyři de Lubacovy knihy spolu s osobním průvodním dopisem. Díky tomu mohl de Lubac začít opět s pravidelnými přednáškami na teologické fakultě. Učil ale pouze od listopadu 1959 do března 1960, kdy požádal o vyvázání ze svých učitelských povinností.[59]

Šedesátá léta se nesla ve znamení koncilu, který „změnil řadu věcí v orientaci (*de Lubacova*) života i díla.“[60] Ještě před započetím samotného koncilu byl Henri de Lubac v srpnu 1960 jmenován papežem Janem XXIII. členem Přípravné teologické komise. Ve svých pamětech se blíže k práci komise nevyjadřuje. Z několika poznámek můžeme vyčíst, že to bylo patrně způsobené na jedné straně obtížemi se stylem, kterým komise pracovala, na straně druhé nedůvěrou, kterou měl vůči de Lubacovi předseda komise kardinál Ottaviani.[61]

Jako člen přípravné komise se stal de Lubac automaticky teologickým poradcem (*peritus*) koncilu a mohl se pravidelně účastnit zasedání jeho Teologické komise. Henri de Lubac tak měl přímý vliv na formulování koncilních dokumentů. Například *Schéma 13*, které vzešlo z práce podkomise, jejímž byl členem, se stalo základem pro pastorační konstituci *Gaudium et Spes*. De Lubacův vliv v ní je patrný zejména v článcích 19 až 22, které hovoří o moderním ateismu a odpovědi církve na něj. Ještě větší byl de Lubacův nepřímý vliv na koncilní otce. Díky pověsti excelentního teologa řada biskupů četla jeho díla a čerpala z něj podněty pro práci na koncilu. De Lubacovo dílo se tak do jisté míry odrazilo v liteře i duchu koncilu. Papež Pavel VI. zejména oceňoval jeho podíl na dogmatické konstituci o Božím zjevení *Dei Verbum*. Při příležitosti schválení této konstituce 18. listopadu 1965 přizval de Lubaca spolu s dalšími teology ke koncelebraci slavnostní mše svaté.[62]

Ještě v průběhu koncilu se de Lubac stal členem Sekretariátu pro „nekřesťany“ a „nevěřící“ vytvořených Pavlem VI. Práce v těchto komisích zanechala na de Lubacovi

---

[58] VODERHOLZER, Rudolf: *Meet*, s. 73.
[59] LUBAC, Henri de: *At the Service*, s. 80 – 92.
[60] Tamtéž, s. 116.
[61] VODERHOLZER, Rudolf: *Meet*, s. 84.
LUBAC, Henri de: Rozhovor o II. vatikánském koncilu, s. 77 – 78.
[62] Komentář Henri de Lubaca ke vzniku jednotlivých koncilových konstitucí viz: LUBAC, Henri de: Rozhovor o II. vatikánském koncilu, s. 83 – 87.

dojem velkých posunů v pokoncilní teologii, které se odkláněly od jeho chápání katolické teologie zejména v oblasti nekritického přejímání čistě sociologického chápání církve a dalších trendů směřujících k vnitřní sekularizaci.[63] Ve svých pamětech k pokoncilnímu vývoji poznamenává: „Ano řečené z celého srdce koncilu a všem jeho legitimním důsledkům musí být, aby zůstalo konzistentní a upřímné, doprovázené stejně rozhodným Ne k jistým typům zneužívání koncilu, které jsou ve skutečnosti jeho překroucením.“[64] Velkou část energie v pokoncilním období proto věnoval knihám a přednáškám vysvětlujícím skutečné závěry koncilu a jeho správnou interpretaci, která se vymezovala jak vůči „progresivnímu“, tak „integristickému“ chápání koncilu.[65] Nyní se krátce zastavíme u de Lubacových eklesiologických prací z padesátých a šedesátých let, které teologickým způsobem zpracovávají právě nastíněný historický kontext.

3.1. Meditace o církvi

Meditaci o církvi můžeme chápat jako předehru k dalším de Lubacovým eklesiologickým pracem, které vyšly po II. vatikánském koncilu. Přestože kniha vyšla v roce 1953, nebyl její vznik ovlivněn nešťastnými událostmi, které de Lubac prožíval na začátku padesátých let. Koncept vznikl z promluv přednesených na kněžských dnech v letech 1946 až 1949. Události roku 1950 se v ní proto, přestože se tak mnozí domnívali, neodráží, ani nebyla de Lubacem napsána na vlastní obhajobu.[66] *Meditace o církvi* vzniklá více než deset let před zahájením koncilu jasně směřuje ke koncilní vizi církve a vytyčuje některá teologická témata, kterými se koncil zabýval.

Sám autor ji označuje za snadno přístupnou, nezabíhající do „technických“ detailů, a proto otevřenou širokému spektru čtenářů.[67] Hans Urs von Balthasar o ní hovoří jako o spiritualitě teologie představené v Katolicismu.[68] Tajemství církve je v ní zasazené v celku tajemství spásy – svého existenciálního centra. V devíti hutných kapitolách nejprve de Lubac uvažuje o samotné církvi, aby posléze obrátil své úvahy k životu křesťana v ní. V krátkém přehledu shrneme hlavní témata knihy a krátce se zastavíme u otázek blíže souvisejících s hlavním předmětem naší práce: jednoty církve a její viditelné struktury.

Knihu otevírá kapitola o církvi jako tajemství s vyjasněním rozdílů mezi vírou (*foi*) a věřením (*croyance*) a otázkou víry v církev (*credere in*). Problém tajemství a víry v církev se objevuje více rozpracovaný v dalších de Lubacových knihách – *Paradoxe et Mystère de l'Église* (Paradox a tajemství církve) a *La Foi chrétienne* (Křesťanská víra). Vše v církvi, složené skutečnosti, je kontrastem a paradoxem. Jednotlivé dimenze jejího tajemství zabraňují snahám o její příliš zjednodušující definici. K dvěma základním aspektům církve se de Lubac vrací ve třetí kapitole. Vykresluje zde viditelnou i věčnou stránku církve. K otázce vnějšího, viditelného uspořádání církve v ní najdeme zajímavý komentář:

> „Věříme-li opravdu, že církev, kterou vyznáváme při zpěvu kréda, je zároveň všeobecným i viditelným společenstvím, nemůžeme se, aniž bychom zradili svou víru,

[63] LUBAC, Henri de: *At the Service*, s. 119 – 120.
[64] Tamtéž, s. 118.
[65] Blíže k názorům Henri de Lubaca na pokoncilní obnovu: WALSH, Christopher: Henri de Lubac in Connecticut: Unpublished conferences on renewal in the postconcilar period. *Communio – International Catholic Review* 1996, roč. 23, č. 4, s. 786 – 806.
[66] LUBAC, Henri de: *At the Service*, s. 74.
[67] Tamtéž, s. 77.
[68] BALTHASAR, Hans Urs von: *Theology*, s. 107.

spokojit s konstatováním, že všeobecná církev je zviditelňována a konkretizována pro každého z nás partikulárním společenstvím, s nímž jsme svázáni – bez ohledu na rozdělení partikulárních společenství mezi sebou. Otázku nejednoty bychom mohli vyřešit odkazem na neviditelnou církev, ale i toto řešení by bylo spíše „platónskou spekulací“ než nasloucháním Ježíši Kristu.“[69]

Již zde nalézáme základní důrazy, se kterými se později setkáme v *Les églises particulière dans l'Église universelle*: úsilí o to stále hledat kořeny uspořádání církve u jejího zakladatele, Ježíše Krista a snaha o kontinuitu s komunitou prvních učedníků a jejím uspořádáním. Zásadní je také vědomí, že i když sociální struktura křesťanského společenství je ve srovnání s duchovními dary, které církev přináší, mnohem nižšího řádu, je ve svých podstatných rysech ustanovena Bohem.

Dva aspekty církve, její viditelnou a neviditelnou tvář de Lubac výstižně popisuje dvěma možnými latinskými překlady řeckého slova ekklésia: *convocation* (svolání vyjadřuje vyvolení, vytvoření církve Bohem) a *congregatio* (shromáždění vyjadřuje lidskou, společenskou stránku církve). Církev je formována dvojí hierarchickou strukturou, a proto je termín lid Boží možným popisem církve, nikoliv však centrálním:

„Je hierarchickou společností, a některé její údy tak díky volbě, která nepochází jen od Boha, „vlastní posvátnou moc“, aby mezi námi zpřítomňovali moc Kristovu. Zároveň je ale také společenstvím milosti, v němž platí jiná „hierarchie“, zcela niterná, plod výlučně Božího vyvolení a hierarchie svatosti. Církev je silou smíření a zároveň rodinou všech smířených.“[70]

Ve čtvrté kapitole nazvané Srdce církve se de Lubac vrací k tématu vztahu církve a eucharistie. Znovu předestírá nesmazatelný otisk vtištěný do středu života církve: církve, která skrze svou hierarchickou strukturu utváří eucharistii a eucharistie vytvářející církev tím, že začleňuje věřící do Kristova těla. V následující kapitole Církev uprostřed světa se znovu objevuje polarita vtištěná do podstaty církve: církev obrácená k Bohu i ke světu nemůže být redukována na pouhé lidské společenství, nemůžeme o ní uvažovat jako o státu. Naopak nasměrování církve k Bohu chrání člověka před absolutizací nebo zbožšťováním státu a kultury. Protože rozdělení světských a církevních kompetencí nemůže být nikdy zcela přesně vymezeno, zůstává církev, i když omezí své působení na duchovní oblast života, stále církví bojující. Úvahy o podstatě církve završuje šestá kapitola Svátost Ježíše Krista. Církev především vede ke Kristu, který je v ní již účinně přítomen, a proto je vždy přítomna ve vztahu mezi křesťanem a Bohem. Církev ve své viditelné podobě nebude nikdy překonána žádným dokonalejším útvarem a teologie proto nemůže být redukována na antropologii, ani tajemství církve na sociologii. Kniha je uzavřena třemi kapitolami – Matka církev, Naše pokušení ve vztahu k církvi a Církev a Panna Maria, ve kterých de Lubac představuje postoje, jež by měl křesťan ve vztahu k církvi žít.[71]

Na základě hlavních obrysů ve své poměrné stručnosti velmi komplexního a hlubokého díla se ještě krátce vrátíme k otázce jednoty církve tak, jak ji na stránkách *Meditace o církvi* nalézáme. V podkapitole Město spojené v jeden celek se de Lubac zamýšlí nad rolí církve ve sjednocování lidstva. Úlohou církve není pouze zajišťovat lidstvu svobodu před státy a ideologiemi absolutizujícími samy sebe, ale má být i poselkyní a tvůrkyní jednoty. V historii lidstva má náboženství vliv zdánlivě zcela

[69] LUBAC, Henri de: *Meditace*, s. 46.
[70] Tamtéž, s. 54.
[71] Zpracováno na základě: BALTHASAR, Hans Urs von: *Theology*, s. 107 – 110.

opačný: staví jednotlivé kultury, národy a státy proti sobě a je jedním z rozhodujících faktorů zabraňujících jejich opravdovému sblížení.

> „Po tisíciletí silný pud žene lidstvo zjevným chaosem vzájemného vzdalování se i setkávání, otřesů a dobrodružství, společenské výstavby i rozkladu, směrem ke společnému životu, v němž by se manifestovalo něco z oné jednoty, kterou v sobě lidstvo podvědomě cítí. Je ale až příliš zjevné, že lidstvo tuto bezděčnou touhu nemůže naplnit kvůli všudypřítomným vzájemně protikladným silám; ty ostatně samo způsobuje a neustále oživuje.“[72]

Do této neútěšné situace přichází Vykupitel, který z celého světa tvoří jedno. Z protikladu mezi Židy a pohany, symbolu všech protikladů, tvoří jedno – svou církev. V jasně viditelném domě postaveném na skále Petrově shromažďuje všechny své rozptýlené děti a podle slov žalmu vytváří město spojené v jeden celek (srov. Ž 122). V Duchu Páně konečně lidstvo poznává „onen vnitřní princip jednoty, za kterým se marně žene“[73]. Duch Boží je duchem svobody, který způsobuje, že každý přemáhá sám sebe a začíná spontánně spolupracovat s druhými. Vytváří tak jedno harmonické tělo, ve kterém jsme jedni údy druhých.

Uvědomujeme si samozřejmě, že v realitě tohoto světa jsme ještě daleko od konečného cíle a zvnějšku se usilování církve může jevit jako iluze nebo bláznovství. De Lubac cituje námitku starověkého filosofa Celsa: „křesťané říkají, že chtějí ve světě nastolit jednotu. Je ale jasné, že ten, kdo má v hlavě podobné myšlenky, ničemu nerozumí.“[74] Církev ale pokračuje ve svém úsilí na základě své víry. I když kolem sebe může vidět pouze zárodky budoucí jednoty a plnosti lidstva, neustává ve své činnosti, protože to, co je nemožné pro člověka, může učinit Bůh. V praxi totiž může církev pouze uklidňovat a zmírňovat příčiny konfliktů. Může je v tomto světě umenšovat, ale nikoliv zcela zrušit v očekávání budoucí spásy a naděje.

> „Ten kdo je věrný, zakusí sám v sobě i bez čekání dvojí počáteční zkušenost svobody a jednoty. A nikdy ji nezakusí opravdověji, než když čelí vnějším projevům. Nikdy nebude prožívat tajemství církve intenzivněji. Církev je totiž ve svých členech taková, jaká byla ve své Hlavě. Církev je s Kristem vykupitelkou jen na kříži: jen tehdy, je-li s Kristem vykoupena na kříži.“[75]

3.2 Pokoncilní eklesiologická díla

Období těsně po konci II. vatikánského koncilu naplnil Henri de Lubac intenzivním cestováním a účastí na řadě teologických kongresů. Plodem přednášek a diskusí z této doby je útlý svazek *Paradoxe et mystère de l'Église*[76]. V něm de Lubac uveřejnil své přednášky z mezinárodních teologických kongresů na Univerzitě Notre Dame ve Spojených státech amerických a v Římě, které se uskutečnily v březnu a září roku 1966, a několik dalších článků. V těchto úvahách se vracel především ke koncilové konstituci

[72] LUBAC, Henri de: *Meditace*, s. 83.
[73] Tamtéž
[74] Tamtéž, s. 84.
[75] Tamtéž.
[76] LUBAC, Henri de: *Paradoxe et Mystère de l'Église*. Paris: Aubier-Montaigne, 1967.
V českém překladu vyšla druhá kapitola knihy: LUBAC, Henri de: V jakém smyslu je církev tajemstvím? *Communio – Mezinárodní katolická revue* 2000, roč. 4, č. 3 – 4, s. 293 - 310.

Lumen Gentium.[77] Pro předmět naší práce je dílo *Paradoxe et mystère de l´Église* zajímavé nejenom proto, že představuje jeden z příkladů de Lubacova pokoncilního uvažování o církvi, ale také proto, že nás svým tématem přivádí k základním otázkám nejenom eklesiologie, ale celého tajemství křesťanské víry.

Jak již bylo řečeno, pojmy tajemství a paradox můžeme položit do středu de Lubacova teologického myšlení. Tajemství odkazuje na nevyčerpatelnost a nepochopitelnost existence Boha, který v Ježíši Kristu odhaluje tajemství své vůle a plánu naší spásy (Ef 1,9). Přestože Bůh člověku zjevuje sám sebe a svoji blízkost, nemůže si ho lidská mysl přivlastnit, ani zcela obsáhnout. Teologie proto není na prvním místě deduktivní získávání hlubšího porozumění, ale postupné přijímání Božího zjevení skrze Ježíše Krista, protože kromě Krista není žádné další Boží tajemství (*Non est enim aliud Dei mysterium nisi Christus*). V Kristu se Bůh zjevil člověku a v něm je obsažené celé tajemství naší existence. Při uvažování o tajemství zjevení je proto nutné vždy pamatovat na tuto fundamentální jednotu:

> „Ve formě jednání i ve formě zjevení, jako realita i jako objekt víry, tato jedinečná a totální Věc nese v Písmu i křesťanské Tradici jedno a to samé jméno: *tajemství*. Je proto první abstrakcí oddělovat dar a zjevení daru; vykupitelské jednání a znalost vykoupení; tajemství jako akt a tajemství nabízené k věření. Druhou abstrakcí je oddělovat od celku zjevení jednotlivé pravdy a formulovat je do oddělených výroků, které se budou týkat Trojice, vtěleného Slova, křtu, milosti atd.“[78]

Na tomto pozadí uvažuje de Lubac o tajemství církve:

> „Tajemství je na prvním místě nějakým způsobem spojené s Božím plánem pro člověka, ať už vyznačuje jeho limity nebo je prostředkem pro uvědomění si cíle lidského života. Není to proto něco iracionálního nebo absurdního nebo něco, co pouze není rozporné, ale přesto se jedná o skutečnosti, u kterých je čistě rozumový přístup neplodný; potýkáme se s něčím, co se vzpírá naší analýze, jako by šlo o hladkou příčku, kterou se můžeme pokoušet přelézt, ale které se nám nepodaří nikdy zachytit. Ani se nejedná o pravdu, která by dočasně ležela mimo náš dosah, ale tím jak se lidský rozum stává dospělým, by byla přístupnější, jako by člověk mohl zúžit tajemství do srozumitelných rozměrů. (…) Církev je tajemství pro všechny věky mimo dosah lidského chápání, protože je kvalitativně zcela vzdálená od všech objektů lidského chápání. A při tom se nás bytostně dotýká, učí nás, jedná skrze nás a odhaluje se nám (…) Viditelným zjevením tajemství par excellence je Kristův život. Kristovo jednání je skutečným lidským jednáním, ale při tom jednáním božské Osoby. Ve všech jeho skutcích může člověk vidět Boha a dotknout se ho. Porozumět významu Kristova života znamená proniknout do boží skutečnosti.“[79]

S konceptem tajemství je úzce spojená myšlenka paradoxu. Všechna jednotlivá tajemství víry vycházející z jednoho ústředního, originálního Tajemství mají strukturu paradoxu. Chápání paradoxního charakteru křesťanského tajemství ho brání proti jednostranným reduktivním interpretacím, ke kterým sklouzává netrpělivý lidský rozum. Paradox přesto neznamená něco nesmyslného, pouhou nevyřešitelnou hádanku. Spíše je to požadavek víry na lidskou racionalitu, aby dokázala vidět realitu v celé její

[77] Henri de Lubac zpracoval i komentář ke konstituci *Dei Verbum*: *Dieu se dit dans l'histoire* (1974).

[78] LUBAC, Henri de: The problem of the Development of Dogma. In: LUBAC, Henri de: *Theology in History*, San Francisco: Ignatius Press, 1996, s. 274.

[79] LUBAC, Henri de: *Paradoxe*, s. 31 – 32.

komplexnosti, i když konečný lidský rozum mnohdy nedokáže nahlédnout, jak mohou být jednotlivé skutečnosti, zdánlivě protikladné, navzájem smířeny:

„Takto je celé dogma jen řadou paradoxů, které vyvádějí z míry přirozený rozum a volají ne po nemožném důkazu, ale po uvážlivém odůvodnění. Neboť duch se má sice podřídit něčemu, čemu nerozumí, ale nemůže přijmout něco, co je nerozumné, a nestačí mu utéci se do oblasti, kde není vidět rozpor prostě proto, že se nemyslí.“[80]

V přednáškách uveřejněných v *Paradoxe et mystère de l'Église* de Lubac rozpracovává své úvahy o tajemství a paradoxu křesťanské zvěsti ve světle právě ukončeného koncilu. Církev chápe jako paradox, protože existuje pouze v čirých protikladech, které nemohou být přivedeny k jednotné syntéze, a právě proto odkazují k tajemství, ve kterém jsou zakořeněny. Církev jako tajemství přesahuje jednotlivého křesťana, který se o ní pokouší přemýšlet. Proto by k ní měl raději zaujímat postoj vděčnosti a pohlížet na ní, jako na svoji matku. Církev jako strážkyně slova a svátosti a jako ta, která rodí světce, bude vždy předcházet víru jednotlivců a bude bránit každé formě lidského sebezbožnění. Protože je církev tajemstvím, nemůže být bezezbytku popsána za pomocí žádných politických, sociálních nebo kulturních konceptů. Jejich využívání pro popis církevní skutečnosti může být vždy jen přibližné a analogické. Přílišně spoléhaní na lidské myšlenkové vzorce může vést k nebezpečnému zužování a zjednodušování komplexní reality církve. De Lubac dokládá tyto tendence na využívání konceptu monarchie pro papežství a parlamentarismu pro koncily. Při zanedbání nezbytných korektivů může dojít k nesprávnému chápání církve pouze jako sociální reality. Pokud ale má být uvažování o církvi autenticky křesťanské, nemohou být antiteze ležící v jádru církve redukované a církev zbavená své paradoxní struktury.[81]

Dalším příspěvkem k pochopení církve a její role v současném světě ve světle II. vatikánského koncilu byla opět knižně vydaná přednáška publikovaná v roce 1969 pod názvem *L'église dans la crise actuelle* (Církev v současné krizi – jak de Lubac upozorňuje, její název byl často mylně uváděn jako Současná krize v církvi[82]). Vzhledem k hloubce současné kulturní a společenské krize, píše de Lubac, jde o příliš stručné vyjádření k aktuální situaci, která by si zasloužila podrobnou a důkladnou analýzu. Vymezil se v něm především vůči principiálnímu zpochybňování celé předcházející evropské tradice na všech úrovních lidského myšlení a konání.

V církvi se tento trend projevoval odklonem od výsledků předcházejících koncilů – tridentského a prvního vatikánského a snahou o kompletní přebudování systému teologického myšlení. De Lubac se naopak pokouší ukázat na jednotu mezi II. vatikánským koncilem a církevní tradicí. Pravá obnova musí být podle něj založena na skutečné lásce Ježíše Krista a na lásce, která pečuje o církevní jednotu a vyhýbá se jednostranné teologii, ať už politické nebo charismatické. Připomíná, že „otevřenost vůči světu“, kterou doporučovala pastorální konstituce *Gaudium et spes* nebyla myšlena jako konformita se světem.

"Nezjišťujeme nyní, že toto "otevření", oproti původním předpokladům, vede k zapomínání na spásu, odcizení evangeliu, odmítání Kristova kříže, k sekularizaci, k

[80] LUBAC, Henri de: *Katolicismus*, s. 179.
[81] BALTHASAR, Hans Urs von: *Theology*, s. 111 – 112.
LUBAC, Henri de: *Paradoxe*, s. 39 – 41.
[82] LUBAC, Henri de: *At the Service*, s. 132.

požitkářství v naší víře a mravech, zkrátka k rozpuštění ve světskosti, zřeknutí se nebo přímo ke ztrátě naší identity, což znamená zradu našich povinností vůči tomuto světu?"[83]

[83] LUBAC, Henri de: *L'Eglise dans la crise actuelle*. Paris: Aubier-Montaigne, 1969, s. 29.

4. Partikulární církve a univerzální církev

4.1. Okolnosti vzniku

Kniha *Les églises particulières dans l'Église universelle* patří mezi de Lubacova díla věnovaná církvi, ve kterých reagoval na výsledky II. vatikánského koncilu a pokoncilní situaci. Vyšla v roce 1971 a její vznik byl zapříčiněn několika v podstatě náhodnými událostmi. Henri de Lubac byl jedním z adresátů výzvy Msgr. Pignedoliho, sekretáře Kongregace pro šíření víry, v které se obrátil na několik teologů s otázkou, jak rozumí vztahům mezi Římem a místními církvemi v misijních územích. De Lubac se odmítl vyjádřit k otázce církví v misijních teritoriích. Nicméně vypracoval stanovisko k doktrinálním principům vztahů mezi univerzální a místní církví, které vytvořilo základ pozdější knihy. Druhým zdrojem byla přednáška proslovená na konferenci v benediktinském klášteře na ostrově San Giorgio u Benátek na téma mateřství církve. Tento text byl připojen jako druhá část knihy pod názvem *La maternité de l'église* (O mateřství církve).[84] Předtím než byla kniha publikovaná, prezentoval de Lubac její obsah na konferenci v Římě v říjnu 1971 pro kroužek Svatého Ludvíka Francouzského (*Saint-Louis de Francais*). Konference shodou okolností probíhala během posledních dní biskupského synodu, na kterém panovala rozbouřená atmosféra. De Lubac se svojí přednášky dotkl řady aktuálních témat diskutovaných na synodu a způsobil značný rozruch. Záznam přednášky byl publikován v *Osservatore Romano* a v edici *Civiltà cattolica* a referovala o ní řada novin. U některých se setkala s vřelým souhlasem, u jiných naopak s tvrdým odsouzením (např. ve francouzských novinách *La Croix*).[85]

V knize *Les Églises particulieres* se Henri de Lubac poprvé vyslovil k otázce institucionálního uspořádání církve. K tomuto kroku ho přivedla především situace církve v pokoncilním období. Pohnutky k sepsání tohoto díla komentoval v jeho předmluvě takto:

> „Nevěřím, že problémy struktury jsou samy o sobě ty nejpalčivější. *Nevěřím, že strukturální reformy*, o kterých se často v posledních letech diskutuje, *by někdy mohly být hlavní součástí programu na jedinou skutečnou, spirituální obnovu.* Dokonce se obávám, že současná inflace návrhů takovýchto projektů slouží spíše jako alibi k tomu, abychom se jí mohli vyhnout. Koncilní formuli *„Ecclesia semper purificanda"* považuji, tak jako řada dalších autorů, za nadřazenou *„Ecclesia semper reformanda"*, která se tak často objevuje prakticky všude. Naopak *věřím, že jakékoli narušení, změna nebo uvolnění základní struktury církve může narušit všechny pokusy o duchovní obnovu."*[86]

Ve svých pamětech de Lubac uvádí, že tato kniha ho připravila o pověst progresivního teologa, který svým dílem směřuje proti establishmentu a o důvěru některých teologů, kterých si obzvláště cenil. Jeho pokus o obnovu skutečné myšlenky biskupské kolegiality, tradiční i konciliární, byl odmítnut bez pokusu o širší diskusi. Jak de Lubac píše, velká část teologů upřednostnila inspiraci jistým typem ideologie kolektivní vlády, před učením koncilu o biskupské kolegialitě.[87]

Hlavní témata knihy de Lubac přehledně shrnuje v předmluvě k jejímu německému vydání.[88] Objasňuje, že se nezabývá, jak by název knihy naznačoval, pouze existencí

---

[84] Anglické překlad, na jehož základě byla práce zpracována, uvádí obě části v obráceném pořadí.
[85] LUBAC, Henri de: *At the Service*, s. 132, 133.
[86] LUBAC, Henri: *Motherhood*, s. 33. Zvýraznění Henri de Lubac.
[87] LUBAC, Henri de: *At the Service*, s. 133, 134.
[88] LUBAC, Henri de: *Quellen Kirchlicher Einheit*. Einsiedeln: Johannes Verlag, 1974, s. 7 – 10.

partikulární církve v církvi univerzální, ale i v obráceném postupu uskutečňováním univerzální církve v partikulárních církvích. Mezi každou partikulární církví a jedinečnou univerzální církví vždy existuje korelace a vzájemné začlenění. Aby toto začlenění bylo efektivní a zajistilo existenci stejného života ve všech jeho částech, je nutná existence jediného centra. Protože, jak poznamenává de Lubac, je zásadní role tohoto centra v současné diskusi předmětem teoretického i praktického zpochybňování, je nutné pro udržení a znovuvybudování zdravé rovnováhy připomínat neopominutelnou roli, kterou centrum v životě církve zastává.

Dalším důvodem, který de Lubaca přivedl k sepsání tohoto díla, byla potřeba vyjasnění základní terminologie, především termínů partikulární a lokální církve používaných v různých, mnohdy značně odlišných kontextech. Potřebné rozlišení bylo nutné zavést i mezi termíny kolegiální a kolektivní: „existuje velmi silná tendence odklonit nauku o kolegialitě od jejího původního významu – proti liteře textů (*II. vatikánského koncilu*) a také zjevně i proti jejich duchu. To nepředstavuje žádný pokrok, ani jak někteří říkají, cestu, jak „jít dál“. Je to závažný útok proti uspořádání církve i překážka hladkého průběhu jejího každodenního života.“[89] Základním problémem, přítomným ve všech obdobích církevních dějin, je pokušení měnit a přizpůsobovat originální ideu a strukturu církve sociálním a kulturním konceptům dané historické epochy. De Lubac však zůstával přesvědčen, že přes řadu obtíží a dlouhých a tvrdých bojů, církev vždy nakonec dokáže následovat především své božské poslání a vhodně mu přizpůsobovat svou časnou strukturu.

Značná pozornost je v *Les églises particulières* věnována papežství. Přes všechno tíživé dědictví, které si s sebou tato instituce nese, hodnotí de Lubac velmi pozitivně, že se díky vývoji v poslední době dokázalo zbavit „neškodných, ale těžkopádných pozůstatků právní a duchovní svrchovanosti“[90] a své časné moci. Druhým důležitým krokem byla decentralizace, která se pokusila navrátit episkopátu jeho pravomoci v celé jejich šíři. Stále však čeká na své naplnění a dokončení. Nutná decentralizace s sebou na druhou stranu přinesla nebezpečí vzniku napětí mezi sborem biskupů a jeho hlavou, napětí, které by se mohlo rozšířit mezi jednotlivé členy biskupského sboru a nakonec do všech partikulárních církví a do celého křesťanského lidu. Papežství se, podle de Lubacova názoru, nikdy ve svých dějinách nepřiblížilo tak blízko tomu, čím by mělo být podle Kristových slov Petrovi, jako v současné době. A svět, který se díky globalizaci stává stále propojenějším, potřebuje slyšet jasný hlas, toho, který má „být posilou svým bratřím.“ (L 22,32)

4.2 Vstupní úvahy[91]

V úvodním zamyšlení, z kterého dále rozvádí úvahy o struktuře církve a jejích institucích, se de Lubac vrací k základní otázce, co znamená církev pro křesťanskou víru. A v kontextu zkoumaných problémů, zda je církev pouze politickým konstruktem k zachování náboženství, nebo je naopak podstatným způsobem spojená s jádrem evangelního poselství. De Lubac vyjadřuje přesvědčení, že křesťanství od samého počátku bylo církví. Pro další argumentaci je zásadní, že církev nevzniká jako výsledek lidského úsilí a rozhodnutí, ale je bytostně spjata s povoláním prvních křesťanů Ježíšem Kristem. Církev nevzniká lidskýma rukama; není na prvním místě sociální, politickou

[89] Tamtéž.
[90] Taméž.
[91] Hlavní teze díla předestírá Henri de Lubac v LUBAC, Henri de: Rozhovor o II. vatikánském koncilu, s. 87 – 91.

nebo kulturní organizací či institucí, ale je především živoucím organismem.[92] Všechny analogie mezi vznikem církve a jinými společenskými organizacemi proto musí být nutně zavádějící. Nemůžeme mluvit v pravém slova smyslu o založení církve, ale spíše o jejím zrodu. Zrození, které bylo dlouhým procesem probíhajícím od přípravy během veřejného Ježíšova působení, přes ustanovení eucharistie, po zrození ukřižování na Kalvárii a vzkříšení z mrtvých.

Dvacáté století přineslo v oblasti uvažování o církvi a jejím významu pro křesťanství zajímavý vývoj. Na jedné straně nacházíme mohutný rozvoj eklesiologického bádání a obnovení zájmu o církev, který vrcholí v konstituci o církvi II. vatikánského koncilu *Lumen Gentium*.[93] Na druhé straně „odpor ke zneužíváním církve, ke kterým v dějinách docházelo, dal vzniknout slepotě vůči všem dobrům pocházejícím od církve."[94] Snaha o otevření světu a jeho evangelizaci vedla k průměrnosti a zesvětštění a k pohrdání tradicí podporované koncilem.[95] Zatemnění základních principů křesťanské víry, často právě ve vztahu k církvi, přivedlo de Lubaca k úvahám o nutnosti zakořenění se v tom zásadním, co může přivést církev skrze tichou práci a hluboký duchovní život ke skutečné obnově. V předkládané knize se pokusil o shrnutí několika základních pravd, které jsou historicky a strukturálně v základu celého tajemství víry a z kterých vychází institucionální uspořádání církve.

Je zřejmé, že není možné se při snaze o obnovu ohlížet zpět a popírat současný společenský vývoj a potřeby současné společnosti. Je nutné směřovat do budoucnosti a v ní se pokoušet realizovat Boží vůli. Zkušenosti s dějinami církve ale ukazují, že pokud našim snahám chybí hloubka a zakotvení, mohou se snadno změnit v pouhý politický program nebo utopii. Podstatné součásti struktury církve nejsou pouhými „starobylými formami", které mohou být snadno opuštěné. Obdobně jako základní dogmata nejsou překonanými idejemi, z kterých by se změnou jazykového a kulturního kontextu vymizel veškerý obsah. Stále zůstává stejný Kristus, který musí být hlásán a stále je to ta samá církev, která má za úkol ho ohlašovat. Pro porozumění dále diskutovaným problémům, jako je například otázka partikulární církve, biskupské kolegiality nebo služebného kněžství, proto není zásadní současná společenská situace, ale především tradice církve: „Základními orientačními body proto pro nás budou jména jako Ignác, Cyprian, Augustin a ještě více Petr, Pavel a Jan, první svědkové a zakladatelé, protože bych nechtěl tvrdit něco, co není zcela v souladu s jejich duchem tak, jak nám ho přináší

---

[92] LUBAC, Henri: *Motherhood*, s. 33. Henri de Lubac cituje Ireneje z Lyonu, který ji nazývá „starobylým organismem Církve" (*Adversus Haereses*, kniha 4, kap. 33, odst. 8).

[93] Jak píše de Lubac, v této konstituci nalezl II. vatikánský koncil svůj *raison d'etre*. Tamtéž, s. 24

[94] Tamtéž, s. 26.

[95] De Lubac uvádí toto poměrně tvrdé zhodnocení pokoncilní situace: „Stará semena rozkolu získala virulenci – jistá parakonciliární agitace se vnutila veřejnosti jako jediná autentická interpretace koncilního ducha – odpor vůči zneužívání, ke kterým docházelo v minulosti, vyvolal slepotu k dobrům přijímaným od církve - otevření se světu, které mělo vést k jeho evangelizaci, se proměnilo v průměrnou a někdy skandální světskost – řada kněží a řeholníků ztratila povědomí o své identitě i o svém poslání – důvěra, kterou koncil vložil do všech věřících byla zrazena některými vlivnými skupinami – pohrdání tradicí, kterou koncil vyzdvihl – přezíravost teologů, kteří si přáli vnutit své myšlení církví, tím hůře zamýšlené a svévolnější, tím pánovitější – malé nátlakové skupiny získávající kontrolu nad informováním medií a snažící se zastrašit biskupy – zákeřná kampaň proti papežství – odmítání dogmatiky pod záminkou boje proti dogmatismu, což přináší odmítání křesťanské víry a jejího původního bipolárního charakteru zahrnujícího nauku přijatou od autority – nejhorší nedbalosti schované za maskou lichotivých sloganů – rozkvět pseudo-prorockých aspirací – uvolněná morálka představovaná jako nezvratný pokrok dospělého lidstva, které církev musí schválit – intelektuální a duchovní zatemnění vedoucí na jedné straně k nekontrolované vládě „společenských věd", které mohou být považovány pouze za pomocné a na druhé straně k politizaci evangelia." Tamtéž, s. 25 – 27.

tradice církve.“[96] Studie k jednotlivým aktuálním problémům přicházející s novými inovativními přístupy mají v teologickém bádání své nezastupitelné místo. Pokud se ale pokoušíme vyjadřovat k podstatným a základním pravdám, nemohou být naše úvahy nikdy dost klasické. Cílem de Lubacova úsilí v předkládané knize proto bylo představit hlavní témata vztahující se k vnitřní struktuře církve, která zůstávají neměnná.

Obě studie[97] spojené v jeden svazek přistupují k nastíněným tématům z odlišných úhlů pohledu, mají ale společný cíl: „ukázat, že tajemství víry, které je tajemstvím života, je svěřeno živé církvi boží, sloupu a opoře pravdy.“[98] Opět zde nacházíme charakteristické úzké spojení mezi zdánlivě protikladnými charakteristikami církve: institucionální a mystickou, hierarchickou a komunální. Přestože druhá z nich představuje základní a věčnou hodnotu, zůstává ta první nutnou podmínkou pro život církve. Společenství, *communio,* je cílem církve, jehož viditelnému uskutečňování napomáhá existence církve jako instituce:

> „Jejich vztahu vzájemné prostoupenosti nemůžeme porozumět, obdobně jako nemůžeme rozeznat v pravém významu podstatu a roli autority v Církvi nebo objektivitu dogmatu a hodnoty svátostí, pokud nevěříme, že křesťanský život je životem přijatým shůry; životem, do kterého jsme zrozeni, a v kterém jsme vyživováni službou přicházející od samotného Ježíše, který vytváří dějinné společenství vítězící nad celými dějinami. Tento život, říká apoštol Jan – a jsme to opět my, komu jsou tato slova určena – vám zvěstujeme, abyste mohli s námi vstoupit do společenství a naše společenství mohlo být s Otcem a s jeho Synem, Ježíšem Kristem, takže naše radost může být dokonalá.“[99]

4.3. Partikulární a lokální církve

V první části knihy *Les églises particulières dans l'Église universelle* Henri de Lubac analyzuje základní termíny vztahující se k otázce vztahu mezi partikulárními církvemi a univerzální církví. Výchozím bodem je v tradici zakotvené používání jednotného i množného čísla pro označování církve. Církev je primárně a podstatně jediná: „Existuje pouze jediné tělo Kristovo, jediná nevěsta Kristova, jediné stádo s jedním pastýřem; existuje pouze jediný nový Izrael.“[100] Přesto již od počátku nacházíme označení církve v množném čísle používané pro křesťanské obce zakládané v jednotlivých městech. Jak připomíná konstituce *Lumen Gentium*: „Tato Kristova církev je opravdu přítomna ve všech zákonitých místních shromážděních křesťanů, která ve spojení s jejich pastýři Nový zákon nazývá také církvemi.“[101]

Diskusi vyžaduje již samotný termín univerzální církev. Všeobecná církev může být označována termíny univerzální nebo katolický. Přestože měla tato slova původně v podstatě totožný význam ve smyslu všeobecný, všezahrnující nebo směřující k jednotě, došlo v průběhu času k významovému rozlišení. Zatímco univerzální označuje spíše všeobecné rozšíření nějakého jevu, katolický se vztahuje více k myšlence organického celku; jevu, který není náhodně rozšířený, ale směřuje k jednomu centru zajišťujícímu jeho jednotu a soudržnost. Je proto zřejmé, že termín katolický vhodně vyjadřuje jak všeobecnou rozšířenost církve, tak fundamentální

[96] Tamtéž, s 32.
[97] *Les églises particulières dans l'Église universelle* a *La maternité de l'église*.
[98] Tamtéž, s. 34. Srov. 1Tm 3,15
[99] Tamtéž, s. 35. Srov. 1J 1,2–5.
[100] LUBAC, Henri: *Motherhood*, s. 171.
[101] LG 26

jednotu její víry vycházející ze společného středu a opět se k němu navracející. Prostá záměna označení katolické církve za univerzální by proto vedla ke ztrátě věroučného významu.[102] Slovo katolický vhodně označuje skutečnost, že je církev složená z jednotlivých partikulárních církví a je zcela přítomna ve všech z nich. Označení univerzální by naopak naznačovalo existenci církve bez vnější struktury, neviditelné a rozptýlené, tedy vzdálené Ježíšovu odkazu apoštolům. V rámci knihy *Les églises particulières* používá de Lubac označení univerzální ve smyslu celku církve a o jednotlivých církvích, které tento celek vytvářejí, hovoří jako o partikulárních. Nicméně se při svých úvahách vždy pohybuje v rámci katolické církve.

Dalšími termíny vyžadujícími rozlišení jsou označení lokální a partikulární církev. Obě označení jsou často používána v prakticky stejném významu pro shromáždění věřících kolem biskupa přijímající Slovo a svátosti.[103] Přesto je u nich možné najít preciznější rozlišení: označení lokální církev více zdůrazňuje místní aspekt, zatímco partikulární církev zdůrazňuje shromáždění věřících kolem biskupa. Partikulární církev vždy označuje místní církev, které předsedá biskup a která je ve své podstatě obdařena vším, co má i univerzální církev. Naproti tomu označení lokální církev se může vztahovat na uskupení více partikulárních církví na jednom území spojených kulturními nebo národními vazbami.[104]

Při úvahách o partikulární církvi vycházel koncil z klasických textů svatého Ignáce z Antiochie, který ve svých dopisech různým církevním obcím přesně vykreslil ideu místní církve. Základem jednoty partikulární církve je slavení eucharistie biskupem ve společenství s věřícími. *Lumen Gentium* cituje Ignácův dopis do Smyrny a říká: „V každém oltářním společenství při biskupově posvátné službě se ukazuje znamení oné lásky a jednoty tajemného těla, bez níž nemůže být spása.“[105] De Lubac cituje i další místa vztahující se k viditelné i mystické jednotě uskutečňované slavením eucharistie:

> „Tento pokrm je obětí; připomínání Kristovy krve a opakované odkazy na oltář to ukazují dostatečně; obětí, které shromažďuje věřící kolem biskupa jako kolem jediného oltáře, viditelný symbol jediné církve shromážděné kolem jednoho Krista, Syna jediného Otce, je to eucharistie, která tuto jednotu nejlépe odhaluje.“[106]

Je zřejmé, že v existenci církve musí být vztah k Ježíši nadřazen všem ostatním vztahům, ať už vycházejí z rodiny, ze společnosti, etnické příslušnosti, politických nebo kulturních vazeb. Vznik partikulární církve proto není determinován geografickými nebo jinými společenskými nebo kulturními faktory, ale pouze tajemstvím víry. Není proto na prvním místě součástí společenského nebo kulturního řádu, ale řádu teologického.[107]

Tato charakteristika však plně neplatí u uskupení partikulárních církví označovaných jako lokální církev. Jejich formování a vytváření společných vazeb je kromě nadpřirozené milosti podmíněné i lidským řádem a kulturními faktory. Vytvářejí si

---

[102] De Lubac dokládá použití termínu katolický pro označení církve na řadě příkladů z patristické literatury od Ignáce z Antiochie po Augustina. Tamtéž, s. 175 – 176.

[103] Příklady použití termínů lokální a partikulární církev v obdobných významech nabízí Henri de Lubac na s. 180 – 181.

[104] K partikulárním církvím se v konstituci *Lumen Gentium* vyjadřuje především odstavec 23 v 3. kapitole. Ke spojení více partikulárních církví v lokální církev viz LG 27.

[105] LG 26.

[106] LUBAC, Henri: *Motherhood*, s. 192 – 193.

De Lubac cituje z řady dopisů Ignáce Antiochijského: *Efezským* 5,2; 20,2; *Smyrenským* 8,1; *Magneským* 7,2; *Tralleským* 7,2; *Filadelfským* 4,1. Česky vyšlo v *Spisy apoštolských otců*, Praha, 2004.

[107] Tamtéž, s. 194.

vlastní liturgické, teologické a spirituální tradice, které nejsou na překážku jednotě víry, ale naopak ji vyjadřují v konkrétním a specifickém kulturním kontextu.[108] Nepochybně je takto vymezené rozlišování mezi partikulárními a lokálními církvemi příliš zevšeobecňující a šablonovité. I jednotlivé partikulární církve mají své svébytné socio-kulturní charakteristiky a naopak uskupení místních církví, především v počátcích křesťanství, vznikala spíše z teologických než jakýchkoli jiných důvodů. Přestože nemohou být obě charakteristiky, tedy teologická a socio-kulturní, položeny bez dalšího rozlišování proti sobě, ukazují na dvě odlišné roviny související s formováním místních církví. Ani jedna z nich nemůže být při našem uvažování o církvi opomenuta, zároveň ale nesmíme zapomínat na nadřazenost teologického řádu nad socio-kulturním a na skutečnost, že lokální církve vždy vznikají z několika nebo i jediné partikulární církve.

Z výše nastíněného výkladu je zřejmé, že partikulární církev není pouhou administrativní jednotkou, která by vznikla dělením univerzální církve, ale že naopak vzniká koncentrováním celé církve, která tak ukazuje svoji schopnost dosahovat plnosti.[109] Přestože je partikulární církev uskutečňována v diecézích a je jednoznačně vymezena svým teritoriem a svými členy nemůžeme tyto charakteristiky nadřazovat teologickým principům, ze kterých vznikla. [110] Každá partikulární církev je niterně provázána s celou univerzální církví:

> „V srdci každé partikulární církve je principiálně přítomná celá univerzální církev. Každá z nich je kvalitativně celou církví. Každá z nich je živou buňkou, v které je přítomné celé tajemství jediného těla církve, každá z nich je otevřená na všechny strany skrze vazby se společenstvím (*communio*) církve a může existovat jako církev pouze skrze tuto otevřenost.“[111]

Z druhé strany nemůžeme chápat univerzální církev pouze jako součet všech partikulárních církví, jako federativní jednotu církevních obcí. Univerzální církev nevznikla spojením dříve vzniklých místních církví, ale od počátku existuje v organické a mystické jednotě jako Nevěsta Kristova. Boží lid je jedním lidem a každé dílčí společenství je pouze místem, v kterém tento lid existuje. Přestože se v partikulární církvi uskutečňuje plnost univerzální církve, nemůže být nikdy chápána odděleně od ostatních církví nebo v uzavřenosti vůči nim. Nástrojem pro vyjádření této jednoty je úřad biskupů, který vytváří jediný, nedělitelný celek.[112] Skrze něj jsou propojovány jednotlivé partikulární církve a vytvářejí jediný celek: „Protože je úřad biskupa zcela přítomný v každém jednom biskupovi, je univerzální církev zcela přítomná v každé církvi. Proto jednota hierarchie vytváří z partikulární a univerzální církve jednu a tu samou skutečnost.“[113]

---

[108] Podrobněji se k této otázce vyjadřuje dekret *Ad gentes* 22.

[109] LUBAC, Henri: *Motherhood*, s. 199.

[110] Proto také v koncilním dekretu o pastýřské službě biskupů *Christus Dominus* nese kapitola o vztahu mezi biskupem a jemu svěřenou diecézí název *Biskup a partikulární církev neboli diecéze* (*De episcopis, quad Ecclesia particulares seu dioceses*, v českém překladu: *Biskupové a místní církev*) – ChD 11–35.

[111] Henri de Lubac cituje nepojmenovaný text Josepha Ratzingera v časopise Concilium, roč. 1, 1965, s. 37 – 38.

[112] Jak symbolicky vyjadřuje obřad biskupského svěcení, na kterém se podílejí tři spolusvětitelé.

[113] LUBAC, Henri: *Motherhood*, s. 206.

Roli biskupského úřadu ve vytváření jednoty církve dokládá de Lubac svědectvím z děl apoštolských otců – Klementa Římského (v jeho prvním listě se slovo jednota objevuje přibližně patnáctkrát) a Ignáce z Antiochie (např. *Efezským* 4,1). Viz *Spisy apoštolských otců*, Praha, 2004.

Obdobná charakteristika, jako u vztahu univerzální a partikulární církve platí i o vazbách mezi univerzální církví a lokálními církvemi. S tím rozdílem, že lokální církve vyrostlé ze specifické kulturní a historické tradice více vyjadřují legitimní pestrost a rozrůzněnost církve. Jednotlivé lokální církve tak mohou nabývat mnoha různých konkrétních podob. V široké škále různých tradic se zrcadlí skutečnost, že evangelium nevytváří abstraktní křesťanskou ideologii, ale vždy vstupuje do jedinečné kulturní situace a přichází vstříc živým lidem, které přivádí ke Kristu.

4.4. Pluralita nebo harmonie

Otázka vstupu křesťanství do konkrétní historické, kulturní a společenské situace nastíněná na konci minulé kapitoly nás přivádí k širokému okruhu problémů spojených se vztahem víry a náboženství na jedné straně a lidské společnosti na straně druhé, vztahu teologie a sociologie. Ústředním bodem je pro nás tázání se po vztahu mezi jednotou křesťanské víry a pluralitou kulturních situací, do kterých víra vstupuje. Druhým bodem je pak vyjasnění poměru mezi transcendentním teologickým řádem a lidmi vytvářenou socio-kulturní sférou. Krátké zastavení u těchto otázek nám následně napomůže pro další objasnění vztahů mezi partikulárními církvemi a univerzální církví a otevře další dimenzi tázání po jednotě církve. [114]

Druhý vatikánský koncil se ve své nauce, například v druhé kapitole konstituce *Lumen Gentium*[115] a ve třetí kapitole dekretu *Ad Gentes*[116], jednoznačně přihlásil k nutnosti respektovat pluralitu kultur. Při bližším pohledu se ale vztah mezi křesťanskou vírou a lidskou kulturou problematizuje. U církví, které byly misionářsky úspěšné, bylo hlásání evangelia často spojené se šířením kultury.[117] Christianizace je proto nutně spojená i s proměnou původní kultury oblastí, do kterých misie vstupuje. Je zřejmé, že misijní úsilí by nemělo kulturní tradice potlačovat, nýbrž oživovat. Historie nám ostatně nabízí řadu příkladů jak šťastně a plodně prováděné evangelizace, tak i necitlivého přístupu k původní kultuře a snah o její násilnou transformaci. Nicméně tyto zkušenosti ukazují, že obě sféry – oblast víry a oblast kultury jsou propletené jemným předivem vzájemných vztahů a nemůžeme je od sebe jednoduše oddělovat. Je proto zřejmě, že vytváření „křesťanské kultury“ v pestrosti různých podob, kterých může nabývat, je neodmyslitelnou součástí života církve a jejího evangelizačního a misijního úsilí. Vzájemné propojení jednoty víry a rozmanitosti kultury ukazuje na fundamentální jednotu přirozeného a nadpřirozeného, velkého tématu de Lubacovy teologie.[118]

---

[114] K problematice vztahu křesťanské víry a kultury a k otázce akulturace viz POSPÍŠIL, Ctirad V.: *Hermeneutika mystéria*. Praha: Krystal OP a Karmelitánské nakladatelství, 2005.

[115] „Díky této všeobecnosti přinášejí jednotlivé části své dary ostatním částem a celé církvi, takže celek i jednotlivé části se obohacují vzájemným sdílením všech a jejich snahou do plnosti v jednotě.“ LG 13.

[116] „Mladé církve zakořeněné v Kristu a postavené na základě apoštolů, přijímají po způsobu řádu Vtělení k podivuhodné výměně všechny poklady národů, které jsou dány Kristu v dědictví. Vypůjčují si z obyčejů a tradic, moudrosti a nauk, umění a dovedností svých národů všechno, co může přispět k oslavení Stvořitele, k osvětlení milosti Spasitele a k správnému křesťanskému životu.“ AG 22.

[117] Například z Alexandrie do Etiopie, ze Sýrie do Číny, z Konstantinopole Slovanům a z Říma celému evropskému západu,

[118] Henri de Lubac k této otázce dodává: „Ačkoliv je křesťanská víra jediná, lidská kultura se liší podle času a místa. To je důvodem pro socio-kulturní originalitu každé lokální církve. Ta je přínosem pro katolicitu jako celek. Bohaté prvky lidské rozmanitosti se spojují s prvky božské jednoty přinesené prvními zakladateli, kteří byli všichni vedeni jedním Duchem (…). Tak vzniká jednota nadpřirozeného a přirozeného (v tomto případě lidské kultury), podle které můžeme rozeznat vše co je autenticky katolické.“ LUBAC, Henri: *Motherhood*, s. 217.

Jednota víry i pravá jednota církve se nemůže promítat do socio-kulturní sféry snahou o její unifikaci, ale musí respektovat její variabilitu a pluralitu a nepodléhat pokušení povyšovat jednu partikulární tradici na obecnou normu. De Lubac hovoří o nutnosti pluriformity, harmonie mezi různými kulturami existujícími v jedné církvi.[119] Pestrost a soulad mezi tradicemi přesto nemůže tvořit hlavní cíl života církve. Harmonie hlasů všech národů dosáhne svého pravého cíle teprve tehdy, pokud bude směřovat k jednotě.[120] Lokální církev se musí vyhnout nebezpečí, které jí hrozí, pokud ji opustí počáteční dynamismus víry, ustrne ve svých zvycích a nadřadí je jednotě celé univerzální církve.[121] Církev v takové situaci se soustředí více na lidské zvyky a tradice než na nadpřirozenou jednotu, na které má podíl. Z izolace od ostatních vycházejí všechny druhy rozdělení, sporů, neporozumění, pohrdání a nepřátelství a ztráta společného katolického dědictví. Konvergence a harmonie se změní v disonanci a divergenci.

Jednostranné a nemírné uplatňování legitimních rozdílů mezi lokálními církvemi může vést až k jejich ideologickému upřednostňování bez dalšího rozlišování.[122] De Lubac proto odlišuje pluralitu, která má být uznávána a podporována, od doktrinálního pluralismu, který musí být odmítnutý. Východiskem z nebezpečí doktrinálního pluralismu je uznání jednoty všech lokálních církví v jednom společenství – *communiu*. Henri de Lubac cituje prohlášení kardinála Wojtyly z biskupského synodu v roce 1969:

> „Společenství opravdu vytváří jednotu v jejím dynamickém aspektu. Je to ten druh jednoty získávaný různými členy společenství díky komunikaci, která směřuje k větší hloubce a bohatosti. Pluralita nebo dokonce rozmanitost tudíž musí být chápána ve vztahu ke společenství, které směřuje k jednotě.“[123]

Již samotné svědectví Nového zákona dokazuje, jak obohacující je pestrost různých forem směřující k jednotě. Rozmanitost odlišných perspektiv a konceptů nemůžeme jednoduše uzavřít do jednoho systému, ale je zřejmé, jak všechny směřují ke stejnému tajemství, stejné víře ve stejného Krista. Upřednostňování pluralismu naopak vedlo v dějinách ke schizmatickému oddělování velkých kulturních celků od jednoty církve. V současnosti může tento přístup vést k podněcování partikularismu a nacionalismu ohrožujícímu soužití mezi národy i kulturami.[124] Církevní nacionalismus, požadavky na formování teologie podle sociologie a přehnané snahy o lokální autonomii mohou

---

[119] Pro vyjádření tohoto nároku používá známé přirovnání Ignáce Antiochijského o souzvuku různých strun na kytaře, které v jednomyslnosti a souzvuku v lásce zpívají o Ježíši Kristu. List *Efezským* 4,1. *Spisy apoštolských otců*, Praha, 2004, s. 118.

[120] Henri de Lubac cituje z díla Ireneje z Lyonu *Adversus Haereses* (13, kap. 17, odst. 2): „V harmonii všech jazyků zpívají hymnus Bohu. Duch přivádí vzdálené národy zpět k jednotě a nabízí Otci prvotiny ze všech národů.“

[121] „V té chvíli jsou tak zaměstnání tím, aby vyjádřili originalitu života skupiny, ke které patří v jednom okamžiku dějin a na jednom specifickém místě, že zanedbávají, jen obtížně tolerují nebo napínají dvojité pouto jednoty, nepřerušené pouto jednoty s apoštolskou tradicí jediné církve, které je zároveň poutem společenství po celém světě. LUBAC, Henri: *Motherhood*, s. 220 – 221.

[122] Jak zdůrazňuje například dekret *Ad Gentes* 22.

[123] LUBAC, Henri: *Motherhood*, s. 223.

[124] Henri de Lubac cituje z promluvy brazilského arcibiskupa Avelara Brandaa na biskupském synodu v roce 1969: „Jistý druh teologického a pastoračního pluralismu vždy existoval. Ale tento pluralismus je dnes příliš často oslavován před Božím lidem a vytváří takříkajíc nepřekročitelnou propast mezi tím, co je nazýváno levicí a pravicí, progresivním a konzervativním.“ Tamtéž, s. 226.

v církvi vést k religióznímu imperialismu, pohrdání ostatními kulturami a pocitu vlastní nadřazenosti tolik odlišnému od ducha evangelia.[125]

Na závěr svých úvah cituje Henri de Lubac arcibiskupa z Cantebury A. M. Ramseye: „Lokální církev si může nárokovat věrnost křesťana, pouze pokud ho vede za sebe k univerzální rodině, kterou reprezentuje. Katolická struktura proto není tyranií, ale prostředkem k osvobození skrze začlenění do evangelia a do církve všech časů.“[126]

4.5. Sbor biskupů

Lékem nabídnutým církví na nebezpečí uzavírání jednotlivých lokálních církví do sebe a na hrozbu jejich odtržení, nastíněným v předchozí kapitole, je sbor biskupů – episkopát spojený jediným univerzálním poutem. Církev je jedna v jednotě svého episkopátu.[127] Myšlenka biskupské kolegiality může ale být plně rozvinuta, pouze pokud ji chápeme v rámci společenství všech věřících, ve spojení se všemi, kteří se v Kristu stali bratry. Pouze pokud biskup plně reprezentuje svoji církev, může ji přivádět do jednoty univerzální církve.

Reflexe biskupské kolegiality získala v reakci na předcházející období silné centralizace své místo v teologické diskusi především v období II. vatikánského koncilu. Přesto nebyla, obdobně jako otázka papežského primátu v případě I. vatikánského koncilu, koncilem vytvořena, ale je pevnou součástí tradice církve.[128] Obdobně jako u ostatních prvků církevního zřízení ale hrozí i konceptu biskupské kolegiality zkreslení, pokud na něj bez dalšího rozlišování uplatníme modely přejaté z historie nebo vytvořené podle aktuálního společenského a kulturního kontextu. Zanedbání vědomí jedinečného charakteru církve, která je ve své podstatě tajemstvím, nás může přivést k vytváření příliš snadných analogií mezi světem víry a naší historickou, společenskou nebo kulturní zkušeností. Jak píše de Lubac, je to největší nebezpečí, které hrozí eklesiologii po celých devatenáct století její existence.[129] Správná interpretace kolegiality vyžaduje podrobný průzkum jejího významu v tradici církve. Jak de Lubac upozorňuje, kolegialita – *collegialitas* je moderním termínem, které se neobjevuje ani v tradici, ani přímo v textech II. vatikánského koncilu. Přesto můžeme v dějinách církve najít její jednoznačně srozumitelné vyjádření, především v díle některých papežů.[130]

Bylo by opět chybou připisovat sboru biskupů dějinné charakteristiky, které nejsou v souladu s tím, jak nám jeho autoritu a struktury předkládají základní linie vytyčené v Písmu. Základ pro vznik episkopátu nemůžeme hledat jinde než v ustanovení dvanácti učedníků, jasně oddělených od všech ostatních Ježíšových následovníků. Přesný mechanismus přechodu od sboru dvanácti k episkopátu zůstane patrně navždy mimo

---

[125] Jak můžeme vidět na řadě příkladů z církevních dějin, například ve vztahu latinské církve k východním církví nebo při vzniku národních reformačních církví.

K aktuálnímu nebezpečí vzniku oddělených národních církví: LUBAC, Henri de: Rozhovor o II. vatikánském koncilu, s. 89 – 90.

[126] LUBAC, Henri: *Motherhood*, s 232.

[127] Henri de Lubac cituje z díla Cypriána z Kartága *De Ecclesia catholicae unitate*, kap. 5: „Episkopát je jediný a nedělitelný.“ Tamtéž, s. 233.

[128] Z rozsáhlé diskuse k otázce papežského primátu např.:

HALAS, František X.: *Fenomén Vatikán*. Brno: CDK, 2004.

HANUŠ, Jiří (ed.): *První sněm celosvětové církve. První vatkánský koncil 1869–1870*. Brno: CDK, 2001.

SCHATZ, Klaus: *Dějiny papežského primátu*. Brno: CDK, 2001.

[129] LUBAC, Henri: *Motherhood*, s 235.

[130] De Lubac jmenovitě uvádí Celestina I. (papežem 422 – 432). Tamtéž, s. 239.

možnosti našeho jednoznačného popisu. Jedna skutečnost je nicméně zřejmá: všechny z mála pramenů, které máme k dispozici k situaci církve na přelomu prvního a druhého století – především listy Klementa Římského a Ignáce Antiochijského se shodují, že vykonavatel biskupského úřadu si byl vědomý apoštolského původu svých povinností, které zahrnovaly jak řízení vlastní církve, tak starost o ostatní. V žádném z pramenů také nenacházíme ani stopu po námitkách vznášených proti tomu stavu.[131]

Univerzalita biskupského sboru je obdobně jako u sboru apoštolů vyjádřena jeho stálou a nedělitelnou existencí. Episkopát proto není formou kolektivní vlády, která by byla vykonávána, pouze pokud by byl celý sbor shromážděný, ani není spojený s žádným příležitostným nebo stálým sborem vykonávajícím správu církve. Základní úkol a aktivita biskupů je uskutečňována tím, že všichni jeho členové vyučují ve svých církvích stejné víře jako ostatní. Tato nauka je tím, co v moderní teologii nazýváme řádným magisteriem. Pokud může být označena za neomylnou, je to pouze díky jednotě episkopátu. Pouze všichni biskupové jako celek vlastní „charisma jisté pravdy“[132] zděděné od apoštolů.

Když to vyžaduje historická situace, může sbor biskupů jednat mimořádně skrze shromáždění svých členů – ekumenický koncil. Přestože můžeme opět vést analogie mezi koncily a jinými shromážděními podobného charakteru, která známe z antického světa, jsou ekumenické koncily jedinečným typem sborového orgánu.[133] Jejich základním smyslem je řešení přelomových a zásadních otázek v životě církve. Sbor biskupů častěji řídí víru a život církve skrze jednomyslné učení svých členů rozptýlených v čase a prostoru, než skrze rozhodnutí učiněná na koncilu: „Každý biskup ve své diecézi je odpovědný za celek sboru biskupů, kterému byla podle vzoru apoštolů svěřená péče o čistotu víry a jednotu církve.“[134]

Každý biskup musí nerozdílně pečovat o sobě svěřenou partikulární církev i jednotu universální církve. K této otázce cituje de Lubac svatého Cypriána: „Všichni společně musíme dohlížet na celek církve, jejíž členové jsou rozptýleni ve všech částech světa. Protože, ačkoliv je nás mnoho pastýřů, staráme se o jediné stádo a naší povinností je shromažďovat dohromady a starat se o všechny ovce, které Kristus získal svou krví.“[135] Proto každý jednotlivý akt biskupa, jehož odpovědnost má univerzální dopad a je vykonávána ve společenství biskupů, musí být chápan jako akt kolegiality, i když není společným aktem biskupského sboru.[136]

Značnou pozornost věnuje Henri de Lubac v knize *Les églises particulières* problematice biskupských konferencí. Společná setkávání biskupů, pro která nacházíme v dějinách církve řadu příkladů, představují důležitý prvek pro posilování biskupské kolegiality. Biskupské konference se stávají jedním z možných projevů kolegiality a skrze ně je se kolegialita částečně uskutečňuje tak, aby to pomáhalo realizovat jí v jejím

---

[131] Tamtéž, s. 244.

[132] *Charisma varitatis certum*. Citováno z Ireneje z Lyonu *Adversus Haereses* (kniha 4, kap. 26, odst. 2), LUBAC, Henri: *Motherhood*, s. 248.

[133] K diskusi o teologické podstatě koncilu cituje Henri de Lubac: RATZINGER, Joseph: *Le noveau peuple de Dieu*. Paris, 1971, s. 79 – 100.

[134] *Quinque Iam Annis*, apoštolský dopis Pavla VI., 8. 12. 1970.

[135] Cyprián, *Epistolae* (33,1; 66,8), LUBAC, Henri: *Motherhood*, s. 252.

[136] De Lubac uvádí několik historických příkladů uplatňování biskupské kolegiality. Například intervence Ireneje z Lyonu u papeže Viktora v otázce slavení Velikonoc, svatého Augustina ve sporu s Pelagiem nebo Cyrila Alexandrijského ve sporech s Nestoriem.

Tamtéž, s. 253 – 255.

celku.[137] Nicméně kolektivní akty nejsou sami o sobě akty kolegiálními, které se vyznačují svou nutně universální povahou. Naopak ne všechno jednání, které můžeme označit za projev kolegiality, musí být vždy kolektivní.

De Lubac opět upozorňuje na nebezpečí záměny teologie za sociologii, z kterého může vejít mylné chápání biskupské kolegiality a zaměňování kolektivního jednání biskupů za jejich kolegialitu. Složitost společenského a technologického vývoje vytváří nutnost organizace nejenom společnosti, ale i církve do větších celků. Samotný biskup omezený pouze na území své diecéze nemůže v současném kontextu plnohodnotně vykonávat svoji roli pastýře. Začlenění biskupů do struktury biskupských konferencí však může kromě posílení účinnosti jejich služby přinést paradoxně i omezení jejich autonomie a schopnosti samostatně vykonávat důležitá rozhodnutí. Rozvoj kolektivního rozhodování může vést spíše k omezení role jednotlivého biskupa, než k její univerzalizaci.

Na řadu omezení biskupských konferencí ve službě biskupské kolegialitě a univerzální církvi upozorňují i dokumenty Druhého vatikánského koncilu. Dekret o biskupské službě *Christus Dominus* ve své struktuře jasně rozlišuje různé oblasti činnosti biskupů: v první kapitole se zabývá vztahem biskupů a univerzální církve, ve druhé službou biskupů v partikulární církvi, ve třetí části nazvané Spolupráce biskupů pro společné dobro více církví[138] se dotýká otázky biskupských konferencí: „Zvláště v nynější době mohou biskupové vykonávat svou službu úspěšně a plodně leckdy jen tak, že své síly spojí ve svorné a stále těsnější a pevnější spolupráci s jinými biskupy.“[139]

Pohled koncilu na biskupské konference byl čistě pragmatický, vnímal je pouze jako nástroj pro spolupráci mezi biskupy. Vyhnul se jakýmkoli pokusům o doktrinální nebo dogmatickou definici biskupských konferencí, protože pro ni nenalezl žádné opodstatnění. Obdobně i konstituce *Lumen Gentium* nestanovuje žádný mezičlánek mezi univerzální a partikulární církví:

> „Jednotliví biskupové, kteří stojí v čele místních církví, vykonávají svou pastýřskou správu nad částí Božího lidu, která jim byla svěřena, ne nad jinými církvemi ani nad obecnou církví. Ale protože to jsou členové biskupského sboru a zákonití nástupci apoštolů, je každý z nich z Kristova ustanovení a příkazu povinen projevovat péči o celou církev. (…) Všichni biskupové mají totiž podporovat a chránit jednotu víry a kázeň společnou celé církvi, vést věřící k lásce k celému Kristovu tajemnému tělu, zvláště k členům chudým, trpícím a pronásledovaným pro spravedlnost.“[140]

De Lubac označuje biskupské konference za vynikající příspěvek ke spolupráci mezi biskupy. Opakovaně však upozorňuje na možná nebezpečí s nimi spojená: vytváření přebujelého administrativního systému může omezovat iniciativu biskupů, zabírat jejich čas a energii a skrze anonymitu rozhodování a byrokracii oklešťovat jejich osobní odpovědnost: „Je to pouze partikulární církev, která zůstává referenčním bodem pro život církve – apoštolské a katolické, protože je viditelným shromážděním kolem biskupa a protože je svatá pro předmět a cíl svého života: Boží slovo a svátosti. Je to

---

[137] Henri de Lubac cituje nepojmenovaný text Josepha Ratzingera v časopise Concilium, roč. 1, 1965, s. 53 - 54.

[138] V českém překladu koncilních dokumentů: *Spolupráce biskupů pro společné dobro několika diecézí*.

[139] ChD 38.

[140] LG 23.

sám Duch svatý, který ji shromažďuje dohromady.“[141] Hledání jednoty v rámci uskupení místních církví může vést k nebezpečí nadřazování sociální třídy, národa nebo kultury nad skutečnou univerzalitu církve a k potenciální hrozbě rozdělení církve.

Přesto zůstávají biskupské konference zakotvené ve skutečné biskupské kolegialitě velmi užitečným nástrojem pro život církve:

> „Pro odvrácení těchto hrozeb nebude nikdy zbytečné si často připomínat univerzální podstatu kolegiální vazby mezi biskupy a starostlivost, kterou každý biskup osobně musí mít, v síle tohoto svazku, pro univerzální církev. V tomto případě bude mít celá lokální církev skrze konferenci svých biskupů tuto starostlivost a kromě své lokální prospěšnosti bude tato konference účinným nástrojem ve službě katolicity.“[142]

4.6. Petrův úřad – centrum jednoty

Předcházející kapitoly ukázaly, jak vztah mezi partikulárními církvemi a univerzální církví a institut biskupské kolegiality vytvářejí jedinečnou síť, z které je utkána Kristova církev. Přesto by tato struktura nebyla kompletní bez „povinného referenčního bodu“[143], bez centra: partikulární římské církve vedené nástupcem apoštola Petra, prvního z dvanácti apoštolů.[144] Závěrečná pasáž de Lubacovy knihy je proto věnována právě otázce Petrova úřadu a jeho role ve sjednocování církve.

Římský biskup, papež pečuje nejenom o pouto jednoty mezi všemi existujícími partikulárními církvemi, ale také zajišťuje živou kontinuitu mezi současnou církví a církvemi všech věků. Jak Henri de Lubac zdůrazňuje na více místech své knihy, je kvůli jedinečně povaze církve velmi obtížné vést jakoukoli analogii mezi jejím zřízením, a tedy i papežstvím, a strukturami jiných lidských společenství a institucí. Je dokonce velmi obtížné najít vhodné termíny popisující uspořádání církve, které by byly jednoduše srozumitelné a zároveň by nebyly zavádějící. Přes svou jedinečnost a obtížnou uchopitelnost představuje Petrův úřad součást základní církevní struktury. Pokud někdo přehlíží jeho jedinečné postavení, píše de Lubac, popírá v principu podobu církve, jakou si přál Ježíš Kristus.[145]

Vstup do diskuse o roli Petrova nástupce otevírá de Lubac citacemi z klasických autorů devatenáctého století, J. A. Möhlera a V. Solovjova:

> „Pokud je úkolem episkopátu vytvářet skutečnou jednotu s cílem sjednotit všechny věřící a tím dosáhnout velkého ideálu života ve společenství, na který si katolická církev uplatňuje nárok, pak i sám episkopát potřebuje centrum, které by svou aktivní přítomností shromažďovalo dohromady a pevně sjednocovalo celou církev.“[146]

Přesto nemůže být naše argumentace ve prospěch papežství založena pouze na racionálních a logických vývodech:

> „Všechno dokazování nutnosti centrální a suverénní moci univerzální církve by mělo jen průměrnou hodnotu, pokud by vycházelo pouze z rozumových důkazů. Naše

[141] LUBAC, Henri: *Motherhood*, s. 270.
[142] Tamtéž, s. 273.
[143] Henri de Lubac cituje nepojmenovaný text Josepha Ratzingera v časopise Concilium, roč. 1, 1965, s. 43.
[144] Srov. např. Mt 10,2.
[145] LUBAC, Henri: *Motherhood*, s. 278.
[146] MÖHLER, Johann A.: *Symbolik* 43. Citováno tamtéž, s. 279.

přesvědčení se ale přidržuje božsko-lidské skutečnosti, která je nezbytnou součástí křesťanské víry, přes všechny umělé interpretace, které se jí pokoušejí potlačit.“[147]

Je zřejmé, že papežství nemůže nikdy být poslední garantem církevní jednoty, protože je to především Duch Boží, který „nepřetržitě posiluje tuto organickou strukturu a její svornost.“[148] Bez spoléhání na Ducha svatého a jeho ochranou moc je celá stavba církve zásadním způsobem ohrožena. Na druhou stranu je církev volána ke spolupráci na díle spásy a není v její moci změnit nebo přehlížet to, co bylo pro tento účel ustaveno a o čem nacházíme svědectví v Novém zákoně.

De Lubac nevstupuje do detailního exegetického rozboru jednotlivých míst v evangeliích vztahujících se k roli apoštola Petra, pouze připomíná základní body, které z novozákonních textů vyplývají. Především že církev je jedna a je církví Petrovou. Je to právě Petr mezi dvanácti, komu vzkříšený Ježíš svěřil péči o svoje stádo.[149] Přesvědčení římských biskupů, nástupců apoštola Petra, o svém výjimečném postavení v rámci univerzální církve dosvědčují i raná historická svědectví: „Již kolem roku 95 nebo 96, kdy apoštol Jan bezpochyby ještě žil, Efez byl blíže Korintu než Řím a samotná Korintská církev byla založená Apoštolem, to byla římská církev, které s klidnou a pevnou autoritou zasáhla do dění v Korintu skrze Klementův dopis, aby uvedla do pořádku její vnitřní záležitosti.“[150] Specifické postavení římské církve dokládají i další svědectví, například Ignáce z Antiochie, Ireneje z Lyonu nebo Dionysia z Korintu.

Přesné vymezení Petrovy role a široká otázka primátu jeho nástupců stále vyvolává řadu diskusí.[151] De Lubac ve svém příspěvku odmítá přístup k primátu snažící se o umenšení významu novozákonních a patristických svědectví o důležitosti a jedinečnosti Petrova úřadu. Skepticky se staví i k teoriím odlišujícím dřívější primát vzniklý na základě historické skutečnosti a pozdější založený na právní konstrukci. V protikladu k těmto teoriím, které zastával například A. Harnack nebo A. Loisy, staví zprávy o předním Petrově místě mezi učedníky, které nacházíme u synoptických evangelistů, v Janově evangeliu, Skutcích apoštolů i v listech svatého Pavla. Další diskutovanou hypotézou je možnost, že úřad, který Ježíš zanechal Petrovi, není přenositelný na jeho následovníky. Proti ní staví argument protestantského teologa Jean-Jacquesa von Allmena:

„Když Ježíš říká znovu Petrovi v 22. kapitole Lukášova evangelia: ‚Já jsem však za tebe prosil, aby tvá víra neselhala; a ty, až se obrátíš, buď posilou svým bratřím.‘ (L 22,32) svěřuje mu tento úkol v rámci eucharistie, tj. v rámci toho, co si Ježíš přál, aby přetrvalo až do jeho návratu.“[152]

Diskusi o původu a trvalosti primátu, z které uvádíme pouze několik příkladů, opět uzavírá citátem z Vladimira Solovjova: „Ať nám ukážou," žádá, "účinek odpovídající Kristovým slovům Petrovi jiný než ten, který vidíme v Petrově stolci a ať nám ukážou jiný dostatečný důvod pro tento stolec, než jsou zaslíbení daná Petrovi.“[153]

---

[147] SOLOVJOV, Vladimir: *Russia and the Universal Church*. London, 1948, s. 161. Citováno tamtéž.
[148] LG 22.
[149] LUBAC, Henri: *Motherhood*, s. 281.
Srov. J 21,10–17.
[150] Tamtéž, s. 282.
[151] Viz pozn. 128.
[152] LUBAC, Henri: *Motherhood*, s. 287.
[153] SOLOVJOV, Vladimir: *Russia*, s. 132.

De Lubac si samozřejmě uvědomuje, že úloha římského biskupa, i když byla zřetelně ustanovena již v Novém zákoně a svědčí o ní tradice nejstarší církve, procházela složitým historickým vývojem, její postavení a kompetence se proměňovaly a vyjasňovaly. Přidružovala se k ní řada čistě lidských institucí a provázelo ji časté zneužívání moci:

> „Nemůžeme chtít kanonizovat to, co bylo sice plně legitimní, ale pouze lidskou iniciativou, ani nemůže navždy udržovat to, co bylo sice přínosné, mnohdy i nepostradatelné, ale neodpovídá to již více potřebám nové doby. (…) Nic neodpovídá méně skutečnému duchu tradice než zatuhlý konzervatismus“[154]

Na diskusi o principiálním ukotvení Petrova primátu a jeho teologické podstatě proto navazuje úvahou o možnostech proměny tohoto úřadu.

Základní premisou, z které musí myšlenky na proměnu úřadu římského biskupa vycházet, je nutnost vždy hledat na prvním místě hlubší společenství mezi papežem a jeho bratry biskupy. Pro tento účel může být v dnešní době vhodná určitá decentralizace, která může přispět k obnově vitality partikulárních církví. Nemůže být ale chápána jako prostředek pro uvolňování pouta jednoty mezi jejím centrem a místními církvemi. Na princip subsidiarity, který je při této příležitosti často zmiňován, je třeba nahlížet ze dvou stran: nejenom jako předávání pravomocí z centra na ostatní části společenství, ale také jako jejich ochotu převzít svůj díl zodpovědnosti. De Lubac proto klade místním církvím závažnou otázku:

> „Nestává se, že dnes ve vážné situaci, v které se církev nachází a tváří v tvář nezměrné úzkosti mnoha lidí, kterým by její obnovená vitalita mohla přinést naději, spoléháme příliš snadno na papeže – bez sebemenší touhy ho skutečně následovat – v jeho péči o katolickou víru, v řízení úsilí o změny vedoucí ke skutečné obnově postavené na evangeliu, ve snaze nepodlehnout trendům tohoto století, v podpoře velkým a nutným hnutím sociální akce, v připomínání náročnosti duchovního života?“[155]

V odkazu na Petra a jeho úřad a služby církvi mohou nalézt všechny obrodné iniciativy i úsilí o větší autonomii, bezpečí a ochranu před tlaky okolního světa. Protože, jak připomíná kardinál Newman:

> „Bez silného papežství by křesťanská hierarchie již před dlouhou dobou degenerovala do feudální, poloklerikální a polosekulární kasty obdařené dědičnými beneficii, která by se stávala stále více otrokem civilní moci; stalo by se z ní národní kněžstvo, které by postupně upadlo na intelektuální a náboženskou úroveň svého kmene nebo národa.“[156]

Potřeba papežství pro ochranu náboženské svobody zůstala aktuální i ve dvacátém století a nepominula ani na počátku třetího tisíciletí. Nebezpečí nacionalismu a totalitarismu vystřídala jiná sociální hnutí a vzrůstající tlak na sekularizaci. Papežství proto zůstává útočištěm nejenom pro mladé církve z misijních území, ale i pro všechny ostatní, které procházejí obdobími náročných vnitřních krizí.

V pokoncilních diskusích o reformě uspořádání církve a změnách v postavení papežství spatřoval Henri de Lubac dvě velké a problematické tendence. Pokud by převládly, mohly by ohrozit katolickou vyváženost jednoty v rozlišnosti, v které Petrův úřad představuje Ježíšem ustanovenou bezpečnostní záruku. První spočívá ve snaze uvolnit vazby jednotlivých církví s centrem. Vychází ze špatného pochopení kolegiality,

---

[154] LUBAC, Henri: *Motherhood*, s. 295.
[155] Tamtéž, s. 299.
[156] NEWMAN, John H.: *Letter to the Duke of Norfolk*, s. 185. Citováno tamtéš, s. 300.

jejíž uplatňování je chápáno jako omezování papežské autority. V takovém případě se místní církve: „snaží držet odstup od papeže; odmítají mu naslouchat i informovat; vyhýbají se vyjádřením, která by mohla připomínat ta jeho; nezmiňují ho kromě modlitby a i v té pouze zřídka.“[157] Na rozdíl od jiných historických hnutí, například galikanismu, který byl obdařen doktrinálním systémem, respektem k tradici a bohatou kulturou, označuje de Lubac současné směřování za „adolescentní reakce, hrubou a nezakořeněnou ideologii, uzavření se do sebe bez známek ušlechtilosti.“[158] Hlavním nebezpečí v tomto případě spočívá v provincialismu a rozvolnění univerzální kolegiality. De Lubac opět zmiňuje J. A. Möhlera, který hovoří o intimním propojení úcty k papeži s duchem společenství. Jsou tak úzce spojené, že oslabení jednoho s sebou nutně přináší i hrozbu pro druhý.[159] V čase krize je proto nutné bránit papežství a opřít se o ně, protože jinak může dojít k nebezpečnému rozvolnění podstaty církevní struktury: „společenství každé partikulární církve v osobě svého biskupa – a v důsledku toho i každé lokální církve, která spojuje několik biskupů – s pastýřem římské církve, univerzálním pastýřem a centrem katolické jednoty.“[160]

Druhá tendence je charakteristická řadou návrhů na reformu církve, které mají mimo jiné podpořit myšlenku biskupské kolegiality omezením autority římského biskupa. Tyto plány mají otevřít církev směrem k budoucnosti a zajistit její nezbytný pokrok. Mezi typické součásti těchto projektů patří požadavky na častější svolávání koncilů. Oživení konciliaristické myšlenky však činí zásadní chybu, když zaměňuje chápání koncilu jako jedinečné události za snahu vytvořit z něj řádnou instituci. S tímto požadavkem je spojena myšlenka na proměnu biskupského synodu na druh koncilu a orgánu magisteria univerzálního episkopátu. De Lubac v tomto návrhu spatřuje dva problematické body: omezil by vykonávání biskupské kolegiality na jednání koncilu a při zavedení hlasování založeného na principu většiny by ohraničil papežskou autoritu a vyvolal, proti tradici ekumenických koncilů, opozici mezi papežem a ostatními biskupy. Další z požadavků navrhuje volbu papeže zástupci universálního episkopátu. Problematičnost tohoto záměru spočívá v možné proměně římského biskupa, jehož volba má být na prvním místě záležitostí římské církve, ve voleného monarchu. Je zřejmé, že sbor kardinálů v současnosti reprezentuje římskou církev již pouze fiktivně. Na druhou stranu, argumentuje de Lubac, není možná bez větších obtíží vytrhnout výběr Petrova nástupce z jeho historických kořenů a zcela přerušit vazbu této volby na římskou církev: „Volat po reprezentativním zastoupení universální církve při volbě papeže – nebylo by to hluboké zkreslení jejího pravého významu a nevedlo by to k chápání zvoleného papeže jako zástupce nebo delegáta?“[161] Při zkoumání různých reformních návrhů si proto musíme na prvním místě klást otázku, zda nejsou především snahou přizpůsobit církev sekulárnímu zřízení. Je možné, že by reformní kroky mohly ohrozit jeden z nejdůležitějších prvků obnovy II. vatikánského koncilu – znovuobjevení hodnoty partikulárních církví postavené na vazbě mezi církví a eucharistií a upřednostnit efektivitu před plnou věrností.

Pokud má být obnova církevních struktur s cílem větší decentralizace a posílení subsidiarity úspěšná, musí být vždy ukotvena v tradici církve. Proměna církve podle vzoru kolektivní demokratizace by směřovala proti duchu Petrova úřadu a byla by podřízena sekulárnímu pohledu na svět. V proměnlivém toku ději nemůže zůstat

[157] LUBAC, Henri: *Motherhood*, s. 306.
[158] Tamtéž, s. 308.
[159] Tamtéž, s. 310.
[160] Tamtéž, s. 312.
[161] Tamtéž, s. 319.

konkrétní způsob papežova zasahování do chodu církve neměnný. Administrativní decentralizace může napomoci oživení vnitřního života místních církví za předpokladu, že nenastane nová centralizace na národní úrovni. Při všech úvahách o reformě církve, ale nesmíme zapomínat na podstatné prvky církevního zřízení.[162]

> Život církve se odehrává v „extrémní rozmanitosti, nekonečné obtížnosti, konzultacích, disputacích, intrikách – v protikladu k tomu, jakou podobu by si dnes řada lidí přála, aby na sebe přijal. Je zřejmé, že všechna iniciativa nepřichází z Říma. Navíc, římští velekněží byli často opatrní a klidní muži, kteří nechtěli různé záležitosti uspěchat. Nicméně Augustin, jako mnoho jiných před ním, viděl jasně: nic nemůže uspět bez Říma. Nakonec, když vznikla vážná krize, nebyl to římský biskup, který hledal většinu, ke které by se mohl přidat. Naopak, to byli biskupové, ať už byli mocní, početní, spojení kolegiálními vazbami či nikoliv, kdo se obraceli ke svému bratru v Římě a volali po jeho rozhodnutí. Protože především takové je ve své nezměnitelné jednoduchosti charisma, úřad, Petrova služba…“[163]

[162] RATZINGER, Joseph: *Le noveau peuple de Dieu*. Paris, 1971, s. 79 – 100. Citováno tamtéž, s. 330.

[163] LUBAC, Henri: *Motherhood*, s. 334 – 335.

5. Mateřství církve

S první částí knihy *Les églises particulières*, věnované především institucionálnímu uspořádání církve, je úzce spojená část druhá, ve které Henri de Lubac uvažuje o mateřství církve. Chápání církve jako matky před námi otevírá novou perspektivu pohledu na církev a široké spektrum otázek spojených s tímto jejím rysem. V prvé řadě je to znovuobjevení Marie jako modelu církve, které ve věroučné konstituci *Lumen gentium* zdůraznil i Druhý vatikánský koncil.[164] Henri de Lubacovi, který se v této otázce odkazoval na dílo svého jezuitského spolubratra Pierra Teilharda de Chardin a básníka Paula Claudela, patří důležitá úloha v rozpoznání a zdůraznění mariánské tváře církve. V Marii je konkrétně vyjádřena podstata církve, protože je v ní zvláštním způsobem zviditelněná důležitost spolupráce člověka na díle spásy. Církev jako celek i každý křesťan je povolán k podílu na Kristově vykupitelském díle. Marie, která skrze své *fiat* umožnila, aby se Boží Slovo stalo člověkem, je jedinečným příkladem této spolupráce.[165]

V díle *Mateřství církve* se Henri de Lubac věnuje nejprve novozákonním a patristickým svědectvím o církvi jako matce všech křesťanů. Poté se věnuje problematice zrodu křesťana v církvi; mateřství církve, které je sdílené všemi věřícími; duchovnímu otcovství kněží pevně spojenému s mateřstvím celé církve; zrodu církve z Trojice a v závěrečných kapitolách zajímavým úvahám o nezbytnosti církve pro uchránění důstojnosti a svobody člověka, jakožto osoby. V našem krátkém zastavení u tohoto díla se pokusíme pouze nastínit, jak se mateřství církve vztahuje k její autoritě a struktuře, tedy k otázkám, kterými jsme se zabývali v předchozí části práce. Jak napsal sám de Lubac, hlavním cílem úvah o mateřství církve bylo připomenout pouze jednu věc, která je ale natolik zásadní, že její špatné porozumění vede k rozpadu křesťanské víry: Křesťanství je život. A je to církev, Kristova nevěsta, kdo nám nový život dává a stává se tak naší matkou. Pro správné pochopení církve je zcela zásadní vědomí, že je nám Bohem darována a není vytvářena rozhodnutím společenství. Proto i apoštolská služba, nacházející v předávání nového, křesťanského života svůj pravý smysl, nemůže vycházet z vůle společenství, které by na některé ze svých členů delegovalo odpovědnost za své vedení. Tím by došlo k osudovému převrácení pravého řádu věcí. Člověk by byl postaven na místo Boha a popřel by Kristovo spásné dílo. Boží ustanovení hierarchického řádu církve jistě nechce překazit iniciativu církevního společenství, ani nemá tento řád překonat řád svatosti, vlastní cíl církve. Je ale zřejmé, že to nemůže být církev, kdo by vytvářel základní principy svého fungování. Pokud je církev opravdu Kristovým tělem, musí své nejvnitřnější uspořádání přijmout od své hlavy:

> „Jaký druh spásy může člověk sám sobě dát, buď obratem k individuální vnitřní zkušenosti, kterou by pak povýšil na obecnou normu, nebo hledáním společenské jednomyslnosti, ve které by společenství oslavovalo svoje ustanovení skrze „nalezení sebe sama“? V každém případě by to již více nebyla křesťanská svatost ani spása. Pokud by vycházely z člověka, staly by se naše obřady prázdnými a naše jednota umělou. Byli bychom ponecháni naší samotě a bídě. Církev, pocházející od Krista a oživována jeho

[164] Vztahu Panny Marie a církve je věnována 8. kapitola konstituce Blahoslavená Panna Maria, matka Boží, v tajemství Krista a církve.

[165] Více k dalším aspektům mateřské stránky církve: DUPONT-FAUVILLE, Denis: *L'Eglise Mere chez Henri de Lubac*. Paris: École cathédrale, 2009.

Duchem, nás skrze svou službu vyvádí z tohoto nebezpečí. Je to Bůh, kdo nás skrze ni zachraňuje a shromažďuje dohromady.“[166]

Církevní autorita, tak jak ji de Lubac charakterizoval v první části knihy, by neměla být chápána v prvé řadě jako instituce. Spíše by měla mít podobu otcovství, které je ale možné pouze ve spojení s mateřstvím církve. Jako matka rodí církev při křtu věřící jako své děti. Každý křesťan je proto povolán, aby přijal Krista do svého srdce a dovolil mu přetvářet svůj život. Je to proto celá církev, celé křesťanské společenství, kdo se tak stává matkou. Jak píše svatý Augustin: „V tělesném manželství jsou matka a dítě odlišné, v církvi jsou ale matka a dítě jedno.“[167] Mateřství církve, které rodí člověka k novému křesťanskému životu, je tedy neviditelným způsobem sdíleným mateřstvím všech věřících. Čím více se každý stává dospělým ve víře, čím blíže je připoután ke své církvi, tím více se podílí na jejím mateřství.[168]

Mateřství celé církve je tak úzce spojeno s otcovství těch, kteří jsou povoláni k jejímu vedení. Ti, kdo obdrželi pověření k pastýřské službě, se stávají nepostradatelnými nástroji předávání a udržování Kristova života v církvi. Ta díky nim může skrze své syny a dcery vykonávat své mateřské funkce vůči všem, kteří do ní již vstoupili nebo jsou k tomu vyvoleni.[169] Otcovství je proto jediným legitimním zdrojem autority v církvi. Pokud by byla autorita v církvi oddělena od duchovního otcovství, stalo by se křesťanství náchylné k zneužívání moci a její proměně v tyranii.[170] Mateřství církve sdílené všemi věřícími a s ním spojené duchovní otcovství je tedy nezbytnou součástí struktury církve a jedním z faktorů podmiňujících její institucionální uspořádání. Úvahy o církvi jako matce opět potvrzují základní de Lubacovu tezi, že církev jako viditelná instituce není primárně sociologickou veličinou, ale teologickou. Pouze teologická analýza nás tak může přivést k nalezení pravé podstaty pozemského putování církve.

[166] LUBAC, Henri de: *Quellen*, s. 8 – 9.
[167] LUBAC, Henri de: *Motherhood*, s. 77.
[168] Tamtéž, s. 83.
[169] Tamtéž, s. 93.
[170] Tamtéž, s. 110.

Závěr

Naše práce se pokusila o představení části eklesiologického díla Henri de Lubaca věnované vnější struktuře církve a teologickým principů, z nichž její uspořádání vychází. Nejprve jsme představili nejdůležitější momenty z de Lubacova života a díla s důrazem na jeho řešení otázky vztahu mezi přirozeným a nadpřirozeným řádem a na promýšlení společenského rozměru křesťanského dogmatu. Dále jsme nastínili základní teze, z kterých vychází de Lubacovo eklesiologické myšlení. Blíže jsme se zastavili u dvou jeho ranějších knih, ve kterých se zabývá důležitými eklesiologickými otázkami – *Katolicismu* a *Corpus mysticum*. V nich jsme si všímali především tématu jednoty církve, jejího základu v Kristu a vzájemného vztahu církve a eucharistie. Henri de Lubac ve svém eklesiologickém díle významně reagoval na II. vatikánský koncil a jeho odkaz. Proto jsme se déle zastavili u de Lubacova přínosu ke koncilovým dokumentům i u předcházejícího období padesátých let dvacátého století, které de Lubacovi přinesly řadu osobních obtíží. Z eklesiologických děl blíže spojených s II. vatikánským koncilem jsme se zabývali především knihou *Meditace o církvi* a v ní nastíněných úvahách o vnějším uspořádání církve a její sjednotitelské roli v dějinách a pokoncilními díly *Paradoxe et Mystère de l'Église* a *L'Église dans la crise actuelle*. V nich jsme poukázali na tajemství a paradox jako na základní prvky de Lubacova teologického myšlení a na historický kontext, v kterém díla vznikala.

V následující části práce jsme přistoupili k systematickému rozboru knihy *Les églises particulières dans l'Église universelle* rozvrženému do tematických okruhů podle vytčených cílů práce. Výchozím bodem pro naše úvahy bylo vymezení církve jako primárně teologické skutečnosti a z něho vycházející teologické chápání struktury a autority církve. Na ně navázal rozbor základních pojmů univerzální, partikulární a lokální církve. Univerzální církev jsme v de Lubacově duchu uchopili jako celek viditelné, katolické církve. Partikulární církev jsme definovali jako primárně teologicky chápanou místní církev vytvářenou biskupem, slavením eucharistie, Božím Slovem a společenstvím Božího lidu. Lokální církev pak jako uskupení partikulárních církví, při jehož vytváření hrají důležitou roli kulturní a geografické faktory. Vztah mezi teologicky podmíněnou partikulární církví a lokální církví definovanou na základě kulturní tradice nás přivedl k úvahám o vztahu mezi jednotou a univerzalitou křesťanské víry a její konkrétní realizací v pluralitě lidských kultur. Na jejich základě jsme dospěli k přesvědčení o nutnosti respektu vůči kulturní rozmanitosti spojeném s nasměrováním církve k fundamentální a transcendentální jednotě.

Dále jsme se zabývali vztahem mezi biskupským sborem, který svým univerzálním poutem spojuje církev v jednotu, a Petrovým úřadem, centrem a garantem této jednoty. Přemýšlení o biskupské kolegialitě bylo u de Lubaca podmíněno aktuální pokoncilní situací církve. Proto se ve svých úvahách zaměřil především na poměr mezi kolegialitou a kolektivním vykonáváním biskupského úřadu a na otázku biskupských konferencí. Z nich jasně vyplývá, že biskupská kolegialita je definována především jako hlásání jedné, univerzálně platné křesťanské zvěsti. Nemůže být proto primárně chápána jako vytváření kolektivních orgánů pro správu církve. Proto i biskupské konference musí být přes svou důležitost a užitečnost pro řízení církve limitovány a nesmí ohrožovat individuální odpovědnost jednotlivých biskupů. S rolí episkopátu je úzce spojeno vykonávání Petrova úřadu. De Lubac obhajuje tradiční vymezení jeho role jako centra církevní jednoty. V kontextu pokoncilních diskusí ho pak hájí proti tendencím směřujícím k rozvolnění vazeb mezi papežstvím a místními církvemi a ukvapeným snahám o jeho reformu založenou spíše na sociologických a politických než na

teologických principech. Úvahy o struktuře církve jsme uzavřeli připomínkou mateřství církve, důležitého doplnění a protiváhy jejího vnějšího uspořádání.

Nejvýznamnějším závěrem, na který se naše práce pokusila poukázat, je jedinečnost a neopakovatelný charakter církve mezi ostatními společenskými institucemi a organizacemi. Pokud chceme porozumět tajemství církve, která je bytostně složenou skutečností mající svou viditelnou i neviditelnou stránku, je nutné vždy vycházet z teologických principů, na kterých je založena. Církev nemůže nikdy odkazovat pouze sama k sobě, ale vždy hledat konečné naplnění a jednotu ve své hlavě Ježíši Kristu. I když vstupuje do nepřeberné rozmanitosti lidských kultur, nesmí ztrácet ze zřetele transcendentální cíl svého směřování. Eklesiologie proto nemůže být redukována na sociologii nebo antropologii, ale musí být především svědectvím o spásném působení Ježíše Krista skrze církev v pluralitě současného světa.

Seznam použitých zkratek

Biblické knihy

Ž	Žalmy
Mt	Matouš
L	Lukáš
J	Jan
Ef	Efezským
1Tm	První list Timoteovi
1J	První list Janův

Dokumenty II. vatikánského koncilu

LG	Konstituce *Lumen Gentium*
ChD	Dekret *Christus Dominus*
AG	Dekret *Ad gentes*

Seznam literatury

Použité práce Henri de Lubaca

LUBAC, Henri de: *At the Service of the Church*. San Francisco: Ignatius Press, 1992.

LUBAC, Henri de: *Corpus mysticum. L'Eucharistie et l'Église au Moyen Age*. Paříž: Édition du Cerf, 2009.

LUBAC, Henri de: *L'Église dans la crise actuelle*. Paris: Aubier-Montaigne, 1969.

LUBAC, Henri de: *Les églises particulières dans l'Église universelle*. Paris: Aubier-Montaigne, 1971.

LUBAC, Henri de: *Katolicismus*, Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 1995.

LUBAC, Henri de: *Meditace o církvi*. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2010.

LUBAC, Henri de: *The Motherhood of the Church. Followed by Particular Churches in the Universal Church*. San Francisco: Ignatius Press, 1983.

LUBAC, Henri de: *Paradoxe et Mystère de l'Église*. Paris: Aubier-Montaigne, 1967.

LUBAC, Henri de: The problem of the Development of Dogma. In: LUBAC, Henri de: *Theology in History*, San Francisco: Ignatius Press, 1996.

LUBAC, Henri de: *Quellen Kirchlicher Einheit*. Einsiedeln: Johannes Verlag, 1974.

LUBAC, Henri de: Rozhovor o II. vatikánském koncilu. *Communio – Mezinárodní katolická revue* 1996, roč. 0, č. 0, s. 73 – 104.

LUBAC, Henri de: V jakém smyslu je církev tajemstvím? *Communio – Mezinárodní katolická revue* 2000, roč. 4, č. 3 – 4, s. 293 – 310.

Sekundární literatura

BALTHASAR, Hans Urs von: *The Theology of Henri de Lubac*. San Francisco: Ignatius Press, 1991.

Bible, Český ekumenický překlad. Praha: Česká biblická společnost, 2008.

BLONDEL, Maurice: *Filosofie akce*. Olomouc: Refugium, 2008.

BROŽ, Prokop: Církev působí eucharistii, eucharistie působí církev. *Communio – Mezinárodní katolická revue* 2006, roč. 10, č. 2, s. 180-196.

Dokumenty II. vatikánského koncilu. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2002.

DOYLE, Denis M.: Henri de Lubac and the Roots of Communion Ecclesiology. *Theological Studies* 199, roč. 60, č. 2, s. 209 – 227.

DUPONT-FAUVILLE, Denis: *L'Eglise Mere chez Henri de Lubac*. Paris: École cathédrale, 2009.

GIBELLINI, Rosino: *Teologické směry 20. století*. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2011.

GRUMETT, David: *De Lubac. A Guide for the Perplexed*. London, T&T Clark, 2007.

HALAS, František X.: *Fenomén Vatikán*. Brno: CDK, 2004.

HANUŠ, Jiří (ed.): *První sněm celosvětové církve. První vatkánský koncil 1869–1870*. Brno: CDK, 2001.

KLÍR, Daniel: Corpus Mysticum jako vztah eucharistie a církve v díle Henri de Lubaca. Bakalářská práce, KTF UK, 2009.

MÖHLER, Johann A.: *Symbolik*. První vydání Mainz, 1832.

NEWMAN, John H.: *Letter to the Duke of Norfolk*. První vydání 1875.

POSPÍŠIL, Ctirad V.: *Hermeneutika mystéria*. Praha: Krystal OP a Karmelitánské nakladatelství, 2005.

Quinque Iam Annis, apoštolský dopis Pavla VI., 8. 12. 1970.

RATZINGER, Joseph: *Le noveau peuple de Dieu*. Paris, 1971.

SCHATZ, Klaus: *Dějiny papežského primátu*. Brno: CDK, 2001.

SOLOVJOV, Vladimir: *Russia and the Universal Church*. London, 1948

Spisy apoštolských otců, Praha:Kalich, 2004.

VODERHOLZER, Rudolf: *Meet Henri de Lubac*. San Francisco: Ignatius Press, 2008.

WALSH, Christopher: Henri de Lubac in Connecticut: Unpublished conferences on renewal in the postconcilar period. *Communio – International Catholic Review* 1996, roč. 23, č. 4, s. 786 – 806.

WALSH, Christopher: *Henri de Lubac and the Ecclesiology of the Postconciliar Church. An Analysis of His Later Writings 1965 – 1991*. Doktorská dizertační práce, Catholic University of America, 1993.